

# תלמוד בבלי - ראש השנה - רש"י

---

• פרק ראשון - ארבעה ראשי שנים • פרק שני - אם אינן מכירין • פרק שלישי - ראוהו בית  
דין • פרק רביעי - יום טוב

---

## פרק ראשון - ארבעה ראשי שנים

ב ב ג ג ד ד ה ה ו ו ז ז ח ח ט ט י  
י יא יא יב יב יג יג יד יד טו טו טז טז יז  
יז יח יח יט יט כ כ כא כא כב.

## פרק שני - אם אינן מכירין

כב כג כג כד כד כה כה:

## פרק שלישי - ראוהו בית דין

כו כו כז כז כח כח כט כט:

## פרק רביעי - יום טוב

ל ל לא לא לב לב לג לג לד לד לה.

---

פרק ראשון - ארבעה ראשי שנים

---

**מתני' ארבעה ראשי שנים: למלכים.** רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך כדאמרינן במסכת גיטין (ד' פ.). משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו ואפילו עמד בשבת או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שניה: **ולרגלים.** מפרש בגמרא (ד' ד.): **למעשר בהמה.** שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחבירתה דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ואמר מר בבכורות בפרק מעשר בהמה (דף נג): בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן: **לשנים.** מפרש בגמ' (דף ח.): **לשמיטין וליובלות.** משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: **לנטיעה.** למנין שני ערלה ואפילו נטעה באב כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול ובכולהו מפרש טעמא בגמרא: **לירקות.** למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ר"ה על של אחר ר"ה: **לאילן.** לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבת על שחנטו לאחר שבת שבאילן הולך אחר חנטה ובגמ' מפרש מאי שנא שבת: **גמ' למאי הלכתא.** כלומר למה הוקבע יום מיוחד למנין המלכים אימא שעל כל מלך ומלך תתחיל שנתו מיום שעמד בו: **לשטרות.** להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר: **דתנן.** במסכת שביעית (פ"י מ"ה): **שטרי חוב המוקדמין פסולין.** לפי שרצה לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוה מזמן שבשטר ושלא כדין הוא שהרי קדמה מכירה להלואה ובשטר מעיד שהלואה קדמה לפיכך קנסוהו מלגבות בו ולא יטרוף אפילו מזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים ואם לא קבעו יום לתחילת שנות המלך אלא כל מלך ומלך לפי יום שעמד אין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית לוח פלוני מפלוני מנה והעדים אמרו כשחתמנו בו לא ראינו שהלוהו אלא הלוה אמר לנו חתמו עלי שאני חייב לפלוני מנה כאותה ששנינו (ב"ב ד' קסז): כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ואין אנו יודעין אם הלוהו קודם לכן או אחר כן אבל ראינו שהלוהו מנה בתמוז בשנה שלישית למלך פלוני ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו אם כסליו קודם לתמוז אם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו ושטר מוקדם הוא ואם עמד בין כסליו

לתמוז שלאחריו נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ושטר מאוחר  
הוא ועכשיו שקבעו ניסן ר"ה לעולם תמוז קודם לכסליו: **עלתה לו שנה**.  
כלומר כלתה לו שנתו ומעתה מונין לו שנה שניה:

**ב**

-

**ב**

**דף**

**מאי קמ"ל לא גרסי' אלא קמ"ל ניסן ר"ה למלכים וכו': דאימנו עליה**.  
נמנו וגמרו השרים למנותו: **לזה ולזה**. הבא לכתוב שטר באדר לאחר  
שעמד השני אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת כותב ואם  
רצה כותב בשנה ראשונה למלך פלוני שעמד: **מת בניסן ועמד אחר תחתיו**  
**בניסן**. והוא הדין אם עמד באחד מכל החדשים שעד ניסן הבא ורוצה  
למנות בכל השטרות שיכתבו משעמד השני למנין שנות הראשון מונה  
והרוצה כותב בשנה ראשונה למלך שעמד: **ושניה לשני**. הבא לכתוב  
משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שמת שאין שנה זו שלו ולא ימנה  
את הראשונה לשני לקרות שנה שעמד בה שניה אלא שניה זו ראשונה  
לשני: **שתא לבי תרי לא מנינן**. משנכנס בה המלך שמת אפי' יום אחד לא  
יכתבו כל שנה זו בשטר למנין מלך העומד אלא למלך המת: **בסוף שנה**.  
כגון מלך העומד באדר כלתה לו שנה כשיצא אדר וחשוב לו יום שבסוף  
שנה זו כשנה שלימה להיות שנה הבאה נקראת שנה שניה: **אבל יום אחד**  
**בתחילת שנה**. לא יחשוב לו יום אחד שנה ולא יכתבו שטר בשנה זו לשמו  
משמת: **ומלך בן מלך הוא**. דאי משום דאימנו עליה לא איצטריך  
לאשמעינן דשמעינן לה מרישא אבל השתא דאיכא תרתני אימא נימנו ליה  
מקמייתא קמ"ל וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה היא דכתיב  
(דברים יז) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו: **בחדש זיו**. הוא אייר  
כדמפרש קרא הוא החדש השני ואמרינן לקמן (ד' ז). ניסן ר"ה לסדר מנין  
החדשים: **למלך שלמה על ישראל**. אשנה רביעית קאי ומקרא מסורס  
הוא בשנה רביעית למלך שלמה על ישראל בחדש זיו הוא החדש השני  
ה"נ כתיב קרא אחרינא לקמן ויחל לבנות בחדש השני [בשני] בשנת ארבע  
למלכותו (דה"ב ג): **מקיש מלכות שלמה**. לענין מנין השנים ליציאת  
מצרים שהרי המקרא הזה מנה שנה זו שנת ד' מאות ושמונים ליציאת  
מצרים ובשנת ארבע למלוך שלמה: **מה יציאת מצרים**. מנין השנים  
שמונין לה מתחילין מניסן אף מלכות שלמה מניסן: **אימא מתשרי**. אע"פ

שיצאו בניסן משהגיע תשרי קראו לו שנה שניה לפי שתשרי ר"ה לשנים הנמנים לבריאת עולם והוא הדין ליציאת מצרים: **ויהי בארבעים שנה הואיל משה באר את התורה**. מכלל דתשרי לאו ר"ה דאי תשרי ר"ה הוא הוה ליה בשבט שנת מ"א: **דילמא להקמת המשכן**. שהיה בשנה השנית: **כדאמר רב פפא**. לקמיה: **שנת עשרים שנת עשרים לגזרה שוה**. רב פפא כולחו שנת שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה כולחו גמר להו רב פפא מרבו ללמוד סתום מן המפורש על ידי דין גזירה שוה: **דילמא מעשה דשבט קדים**. ובתשרי שלפניו נכנסה שנת ארבעים: **אחרי הכותו את סיחון**. נאמר במשנה תורה:

---

דף ג - א

**אלא וייראו**. נתגלו: **כדריש לקיש**. כי גוע נתינת טעם הוא לדבר שלפניו נתגלו העדה לפי שגוע אהרן שלשון כי בדי' לשונות משמש במקרא פעמים בא במקום אם פעמי' בא במקום דילמא שמא פעמי' בא במקום דהא שנותן טעם לדבר פעמים בא במקום אלא וסותר את דבור שלפניו כי יהיה להם דבר (שמות יח) כי תפגע (שם כג) כי יקרא קן (דברים כב) כולן לשון אם הם וכן כי תבאו (שמות יב) כי תלכון (שם ג) כי תכלה (דברים כו) כי תשא (שמות ל) וכל המשמשין במקום כאשר ובמקום אשר כולן לשון אם הם שמצינו בכמה מקומות אם משמש לשון כאשר ולשון אשר כמו ואם יהיה היובל (במדבר לו) שהרי בודאי יהיה ואם תקריב מנחת בכורים (ויקרא ב) הרי זה וכאשר תקריב שהרי חובה הוא וכן אם כסף תלוה (שמות כב) אם יבלענו ממקומו (איוב ח) המדבר בשלות רשעים דילמא כגון כי תאמר בלבבך (דברים ז) שמא תאמר רבים הגוים האלה לא תאמר כן לא תירא מהם כי תאמרו מה נרדף לו (איוב יט) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית (ויקרא כה) כי תראה חמור שונאך וחדלת (שמות כג) (כי תראה והתעלמת) והרבה כאלו לשון שמא הן לא צחקתי כי יראה (בראשית יח) ה"ז לשון דהא לפי שיראה ויאמר לא כי צחקת (שם) ה"ז לשון אלא כי גוע אהרן כשאתה קורא וייראו הרי זה לשון דהא הודו לה' כי טוב (תהלים קיח) שהרי טוב לא תקפוץ את ידך וגוי' (דברים טו) אלא פתוח תפתח: **סייח**. עייר בן סוס: **ערוז**. חמור הבר: **ואימא אב ואימא אדר**. דכל חדשים שבין אב לשבט פקע לן לעיל מדקאי באב וקרי

ליה שנת ארבעים כו': **מאי שני**. דהדר כתב פעם אחרת בקרא בשני מהכא שמעיי דשני לירח שמונין בו למלכים: **שני בחדש בהדיא הוי כתיב ביה**. כדכתיב בכמה מקומות באחד לחדש וכתוב בשנה השלישית בעשור לחדש: **שני בשבת לא אשכחן דכתיב ביה קרא**. דהדר ביה קרא בשני: **תניא כוותיה דר' יוחנן**. בכולי קראי דאייתי לעיל:

---

## דף ג - ב

**ויבא חנני**. מירושלים בא שכבר עלו בני הגולה מימות כורש והיו שם בימיו ובימי אחשורוש וארתחשסתא זהו דריוש שאחר אחשורוש שנבנה הבית בשנת שתים לדריוש והרבה נשארו בבבל ונחמיה בן חכליה היה שר המשקים למלך בשושן הבירה: **בששי בשנת שתים**. שניהם בנבואת חגי נבדק במקרא ולא נמצא כתוב בפסוק שני בשנת שתים אך י"ל שלפסוק של מעלה הימנו קאי שכתוב בו בשנת שתים: **כורש מלך כשר היה**. כלומר על שם שהיה כשר קראוהו כורש ושמו מעיד עליו לפיכך מנו לו כמלכי ישראל: **חדא**. דאם מניסן מנינן קשו קראי אהדדי: **באותו זמן לשנה הבאה**. ע"כ שביעית היא לו ממה נפשך: **וכתיב בעזרא ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך**. ואי מנו לו מניסן שמינית היא: **ועוד**. אנן בדריוש קיימינן ואת אמרת כורש מלך כשר היה: **הוא כורש כו'**. אף דריוש שאחר אחשורוש נקרא כורש: **החמיץ**. נעשה רשע כשעלה עזרא כבר החמיץ: **ומי החמיץ**. כשעלה עזרא: **והכתיב**. באגרת ששלח ביד עזרא לפחות שהיו לו בארץ יהודה:

---

## דף ד - א

**ומה חשון**. כלומר כל מה שחפצים הכהנים תנו להם משלי: **מטונך**. ממשאך שבאת עלינו להשיבנו אני משיבך תשובה ראה מה כתוב בה די להון מהקרבין וגוי ומצלין לחיי מלכא למדת שלא לשם שמים עשה כי

אם להנאתו: **הרי זה צדיק גמור**. אם רגיל בכך: **כאן בישראל**. שלבו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא לו תגר אלא תולה היסורין בעונו אבל עובד כוכבים אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר: **נדבכין די אבן גלל**. כתב ששלח ביד עזרא כתוב בו שורות של אבני שיש שלש בחומות הבית והרביעי של עץ: **כלבתא**. למשכב ובני נח הוזהרו על כך שנאמר (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה ועוף שאינן נעשין בשר אחד שאין יולדין מן האדם: **בנות מלכים ביקרותיך**. מיקרות אותך לעתיד לבא: **לעולם שגל**. דעלמא מלכתא היא: **ורבה בר לימא**. להאי שגל דהכא גמרא גמר לה מרביה דכלבתא הואי: **עד כסף ככרין מאה**. תנו להם לבוני הבית: **רגל שבו ר"ה לרגלים**. רגל שהוא בחדש הנכנס באחד בניסן הוא ראש השנה לרגלים: **נפקא מינה**. דהאי ר"ה: **לענין נדר**. שהוא מוזהר בבל תאחר ותלה הכתוב איחורו שלשה רגלים ואשמועי' מתניתין שאינו עובר עד שיהא פסח ראשון לשלשתן שאם עברו עליו שלא כסדרן אינו עובר: **אחד הנודר**. האומר דמי עלי ששמין אותו כעבד: **ואחד המקדיש**. דבר לבדק הבית: **ואחד המעריך**. שאמר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו: **פעמים שלשה**. פעמים שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים: **פעמים חמשה**. דבעינן כסדרן: **חייבי הדמין**. אמר דמי עלי: **והחרמין**. חרמי גבוה: **בכור ומעשר**. מעשר בהמה:

---

**ב**

-

**ד**

**דף**

**מכדי מינייהו סליק**. כשאמר הכתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך בחג המצות וגו' מהם היה עולה כבר כתוב למעלה בענין שמור את חדש האביב שבעה שבועות תספר לך חג הסוכות תעשה לך: **למה לי למיהדר**. ולמנינהו בפרשת חג הסוכות: **שמע מינה לבל תאחר**. דה"ק היו נראין לפניו לשלם נדריכם ולא תבאו ריקם: **אין צריך לומר חג הסוכות**. אף כשחוזרין לבל תאחר לא היה צריך להזכירו שהרי הענין עסוק בו: **ה"ג שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה אחרון**. עד שיעבור אותם כסדר הזה: **ההוא לעשה**. דמצות עשה עליו להביאו ברגל ראשון: **ורבי מאיר**. אמר לך כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ברגל ראשון זהו זמן שקבע לו ואם איחרו מן המועד הוה איחור וממילא קם ליה בבל תאחר: **הקישא דר' יונה**. במסכת שבועות (ד' י.) איצטריך לומר שכל שעירי הרגלים מכפרים

על טומאת מקדש וקדשיו דילפינן משעיר דר"ח דכתיב ביה לשאת את עון העדה (ויקרא י): **מניין לעצרת**. דאילו בחג הסוכות ובחג המצות נפקא לן (חגיגה ד' ט.) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים יכול יהו חוגגין כל ז' ת"ל אותו אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל ז' אם כן למה נאמר ז' לתשלומים שאם לא חג חגיגתו בראשון יקריבנה בשני: **פז"ר קש"ב**. כבר פירשתיו במס' יומא [ד' ג.] ומסכת סוכה [ד' מח.] טעון פייס לפר הבא בשמיני ואינו קרב לפי סדר המשמרות ששנו ושלשו בפרי החג חוץ משתים ששנו ולא שלשו ופר של שמיני אין אחת מאותן שתים מקריבתו אלא כל המשמרות מפיסות וטעון זמן ורגל לעצמו שאין שם חג הסוכות עליו וקרבתו לעצמו שאין קרבנו כשאר ימי החג שהפריס מתמעטים בהם אחד אחד וזה אינו אלא פר אחד ושאר הימים שני אילים וארבעה עשר כבשים וזה איל אחד וז' כבשים ושיר לעצמו אין שירו שוה לשל סוכות שאומר על הדוכן ולא נתפרש לנו שירו ובמסכת סופרים נמצא שירו הוא למנצח על השמינית ברכה לעצמה מברכין היו את המלך זכר לחנוכת הבית שנא' (מ"א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כך מפורש בתוספתא דסוכה (פ"ד):

---

א

-

ה

דף

**טעון לינה**. ליל חולו של מועד: **ופנית בבקר**. ביי"ט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחיובו ליראות בעזרה: **ות"ק ורבי שמעון**. דדרשי ליה האי קרא לבל תאחר דאילו ר' אלעזר בר' שמעון לא קשיא מידי דאיהו יליף בל תאחר מחג הסוכות לחודיה אייתר ליה חג המצות וחג השבועות להקישא לתשלומין: **מנה ימים**. שנא' (במדבר יא) עד חדש ימים: **וקדש חדש**. בקרבנות מה חדש קדושו אחד ממנויו ביום ראש חדש הוא מקריבן זמן הוקבע להם אחד מן הימים שהוא נמנה על ידם: **אף עצרת**. הבאת קרבנותיה באחד ממנוייה והרי היא נמנית על ידי שבועים שנאמר (ויקרא כג) שבע שבתות תמימות תהיינה: **אימא חד יומא**. דכתיב תספרו חמשים יום (שם): **ופסח בר מיקרב ברגלים הוא**. דקאמר ליה תנא לעיל בבל תאחר דשלש רגלים והרי אינו יכול להקריבו אלא ביי"ד בניסן: **שלמי פסח**. בשלא קרב בזמנו שאבד ונתכפר באחר הוא נעשה שלמים כדנפקא לה בפסחים (דף צז): ואותן שלמים אם אחרן ג' רגלים עובר:

**כפסח דמו**. וברגל ראשון יעבור עליהן : **מנא הני מילי**. דאכל הנך דתניא במתניתא לעיל איכא בל תאחר : **נדר**. הרי עלי : **נדבה**. הרי זו : **נאמר להלן נדר**. ואם נדר או נדבה וגוי' : **אלו הדמין והערכין כו'**. שהן קדשי בדק הבית וכולן לה' ואין לכהנים בהן כלום : **הוא ולא חילופיו**. עליו אתה עובר ולא על חילופיו ולקמיה מפרש לה : **אלו חטאות ואשמות**. שהן נדרשין ממך שהרי חובה הם מוטלין עליך : **ועולות ושלמים**. כגון עולת ראייה ושלמי חגיגה שהן חובה דאלו דנדר ונדבה ברישא דקרא כתיבי והי' נמי לבכור ולמעשר ופסח שהן חובה : **ה' אלהיך אלו צדקות ומעשרות**. דהא קרא יתירא הוא דהוה ליה למכתב כי דרוש ידרשנו וכבר הי' כתוב למעלה במקרא נדרוש ביה לאתווי צדקות ומעשרות שכתוב בהן שם זה ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך (דברים כד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך (שם יד) : **מעמד זה לקט שכחה ופאה**. שהן חלקו של עני דכתיב ביה את העני עמד (שמות כב) : **ולא בקרבנך חטא**. אין הקרבן נפסל בכך : **חילופי עולה**. כגון אבדה והפריש אחרת תחתיה נמצאת הראשונה ונתכפר בה : **מקרב קרבי**. וכיון דקרבה הרי היא קרבן לעצמה ולשלמו קרינא ביה : **חילופי חטאת**. שכיפרו בעליה מחמש חטאות המתות היא ופשיטא דלא עבר עליה בבל תאחר : **חילופי תודה**. וכגון שנתערבה בראשונה וקיי"ל על זבח התודה חלות התודה טעונה לחם ולא חליפתה ולא תמורתה טעונין לחם. ומתה אחת מהן. שאם היו שתיהן קיימות מביאן ומביא ארבעים חלות כמשפט התודה ואומר הרי הלחם הזה לשם אותה שהיא תודה ושחיטת התודה תקדש ארבעים כמשפטה אבל מתה אין לחברתה תקנה (והיכי) ממעט קרא מבל תאחר. וחללו על אחר. אמר זה תחת זה ובעל מום יוצא לחולין : **סלקא דעתך כו'**. והכי קאמר קרא אם על האחד עבר זמן איחור חייב ולא שיצטרפו הוא וחילופיו לגי רגלים : **שעברה שנתו**. מצותו בתוך שנתו שנאמר (דברים טו) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה : **כפסולי המוקדשים**. כבעל מום : **ויפסל**. הואיל ועבר עליו ואיחרו שהרי אין שנה בלא שלשה רגלים ברוב שנים : **מקיש בכור למעשר**. במעשר דגן קא משתעי קרא : **מה מעשר אינו נפסל כו'**. דכתיב (שם יד) מקצה שלש שנים וגוי' אם שהה מעשרותיו שנה



ראשונה ושניה: **הרצאה**. אם לכפרה אם לדורון: **אימא לא לירצו**. מאחר שהביאן בעבירה:

---

## דף - ו

**אותו מה ת"ל**. בתורת כהנים תני לה גבי פיגול לא ירצה המקריב אותו לא יחשב: **מוצא שפתיך זו מצות עשה**. דמסתמא הכי אמר קרא מוצא שפתיך קיים: **תשמור זו מצות לא תעשה**. שלא תאחר כדר' אבין א"ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל כו' (מנחות דף צט:): **ועשית**. על כרחך מכאן אזהרה לב"ד לכוף: **לה' אלהיך**. קרא יתירא הוא לדרשה לרבות דבר שבחובה: **בפיך זו צדקה**. קרא יתירא דריש: **יקריב אותו אל פתח אהל מועד**. יקריב אותו קרא יתירא הוא דהא כתיב ברישיה יקריבנו: **חד דאמר**. עלי ולא אפרשה: **והא נדבה כתיבא**. ובקרא דבל תאחר נמי רבינן ליה בגזירה שוה: **מת או נגנב**. אם הפרישו לאחר זמן: **משכחת לה**. דאמר ולא הפריש והויא נדבה: **כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת**. שכשאפרישנה לא אתחייב באחריותה: **כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא**. לבל תאחר: **עובר בעשה**. על הקרבן דכתיב ובאת שמה והבאתם: **על ולד שלמים**. שהפריש בהמה מעוברת או עיברה לאחר הקדישה: **מחוסר זמן**. שמא לא עברו עליו שמונה ימים:

---

## דף - ב

**שהיה חולה**. הולד: **כל היכא דקתני פסח**. דבעי למיתני בתריה שבועות תני עצרת ולא חג: **שנה בלא רגלים**. לקמיה מפרש: **למיקבעיה בלאו קא מהדר**. להודיעך כל צידי זמן התחלת בל תאחר שבו: **אלאוי יתירי לא מהדר**. להודיעך לאוין הרבים שבו: **הניחא למאן דבעי כסדרן משכחת לה**. דעברה שנה ולא עברו רגלים כסדרן ולמדך דכיון דעברה שנה אע"פ שלא עברו רגלים כסדרן חייב וסבר לה כר"ש בחדא ופליג עליה בחדא:

**בשלמא לרבי.** דאמר חדש העיבור אינו מן השנה חוץ מי"א יום ששנת חמה יתירה על הלבנה משכחת לה בשנה מעוברת: **שנה תמימה.** האמורה בבתי ערי חומה מונה שס"ה ימים ואפי' בשנה פשוטה ואף בשנה מעוברת כיון שעברו ג' מאות וששים וחמשה ימים משמכרה נחלט לו: **מיום ליום.** מט"ו בניסן לחמשה עשר בניסן אם מכרה בט"ו בניסן נתעברה לו למוכר ועל כרחו של לוקח אינו נחלט עד שיגיע ט"ו בניסן: **בתר חג המצות.** בתוך הרגל ואית דאמרי לאחר הרגל ושילהי אדר בתרא לאו דוקא אלא לאחר שיצא אדר קאמר: **שנה מליא.** ג' מאות וששים וחמשה ימים: **פעמים ששה.** שהוא ששה בסיון יום החמשים לעומר: **שניהם מלאים.** ניסן ואייר הרי ט"ו ימים מניסן ולי' דאייר מלא להו חמשים בחמשה בסיון: **א' מלא כו'.** ומשכחת לה שנה בלא רגלים כגון שניהם מלאים ואירע עצרת בה' בסיון והקדישה למחרת בוי' בסיון ולשנה הבאה היו שניהן חסרים ואירע עצרת בז' בסיון והשנה מלאה ביום ו' בסיון משהקדישה ועדיין לא עבר עצרת עליו: **מאן תנא כו'.** ת"ק דלא איירי בשנה בלא רגלים: **אלא ד' ימים.** קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך והויא לה שנה שני"ד ימים נמצאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מד' הימים והן הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה: **ואם היתה שנה מעוברת חמשה.** קסבר חדש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ד' שבועות: **יורש מהו בבל תאחר.** על נדר אביו: **קרי ביה עמך ומעמך.** ודריש בה תרתני דעמך משמע ליה חלקו של עני ומ יתירא למעוטי יורש: **מי אמרי' הא לא מיחייבא בראיה.** דכתיב (דברים טז) כל זכורך וכיון דלא מיחייבא למיסק לא שייך בה זמן רגלים לבל תאחר או דלמא מיחייבא למיסק משום שמחה דכתיב (שם) ושמחת בחגך ואמר מר (פסחים ד' קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שלמים שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם (ואכלת) ושמחת: **בעלה משמחה.** בבבל בבגדי צבעונין בא"י בבגדי פשתן המגוהצים הכי איתא בקדושין (ד' לד.): **הא בתם.** דקאי להרצאה משנראה להרצאה:

ומונין לו משנולד: **מי מצי אכיל ליה**. ביום שנולד דלמא נפל הוה ואין שחיטה מטהרתו עד שישהה שמונה ימים דשוב נפק ליה מכלל נפל דתניא (שבת ד' קלה:) רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ובבהמה שמונה ימים: **לחדשים**. למנין חדשי השנה: **לעיבורין**. קא ס"ד לישב ב"ד ולעיין אם השנה הבאה צריכה להתעבר: **ולתרומת שקלים**. להקריב ראשון קרבנות הלקוחים מתרומת קופות של שקלי שנה זו: **אף לשכירות בתים**. המשכיר בית לחבירו ואמר לשנה זו כלתה שנתו באחד בניסן ואפי" לא דר בו אלא חודש אחד: **החדש הזה לכם**. ומנלן דניסן דכתיב ויקחו להם שה לפסח וכתוב קרא אחרינא שהפסח בחדש האביב שיש בו אביב שהתבואה בכירה בו להיות מבושלת בגמר בישולה: **בעינא אביב וליכא**. שכבר נגמרה מניסן ואי איכא זרעא אפילה אין זה בכיר אלא אפיל: **ואימא אדר**. דאיכא זרעא חרפא המתבכר מאדר: **רוב אביב**. שיהו רוב תבואות מתבכרות בו: **שיש בו אסיפה**. שמכניסין בו פירות לבית מפני הגשמים וכל הקיץ הן עשויות גדישין לייבש: **ראשון למילתיה**. למעשה המן: **ותנא דידן**. דלא תנא במתניי ר"ה לחדשים: **עיבורים מניסן מנינן**. בתמיה וכי רשאיין ב"ד לישב ולעיין בצרכי עיבור ר"ה בניסן: אין מעברין אין מעיינין בצורכי צבור להודיע לגולה שעברו בית דין את השנה שלא ישתכח הדבר עד אדר הבא: **אבל מפני הדחק**. שמפחידין שלא יגזרו נכרים מלישב ב"ד או שצריך הנשיא לחצר המלך ואין מעברין אא"כ ירצה נשיא כדאמר בסנהדרין (דף יא.): **ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר**. אין מוסיפין חדש על השנה אלא אדר דכתיב שמור את חדש האביב חדש הסמוך לאביב עבר שיבוא אביב בזמנו: **הפסקת עיבורין**. שכיון שקדשו את החדש לשם ניסן פסקה שנה שעברה מלהיות מעוברת עוד שאין רשאיין לעשות ניסן אדר שכבר נכנסה שנה אחרת לענין עיבור: **הם העידו**. רבי יהושע ור' פפיס שמעברים את השנה כל אדר אם ראו ב"ד לאחר הפורים שהשנה צריכה להתעבר מעברין אותה: **שהיו אומרים עד הפורים**. לפי שהיו חכמים אומרים שאין מעברין אא"כ נתישבו בדבר לפני הפורים לכך הוזקו לעדות זו: **אתי לזלזולי בחמץ**. שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכו הפסח הוזקו השומעים לעשות פסח לסוף ל' יום ואם יעברו ב"ד את השנה לא יתקבלו דברי שלוחי ב"ד לשומעין לדחות את הפסח שכבר שמעו מן הדרשני: **בהפסק' לא קא מיירי**. בראשי שנים דהפסקה לא קא מיירי: **חדש בחדשו לחדשי**. חדשי יתירא לדרשה:

יפה יפה. בלב שלם: ותנא דידן. דלא תניא במתניי: כיון דקתני אם הביא יצא לא פסיקא ליה. מילתא דליחשבה בראשי שנים: הכי גרסינן תנו רבנן המשכיר בית לחבירו כו'. ולא גרסינן מנלן דלאו מקראי יליף דמדרבנן הוא: אלא באחד באדר. אבל בבציר מהכי לא אמרינן עלתה לו שנה ודר בה שנה שלימה דליכא למימר דאדעתא דההיא שתא אגרה דלא טרח אינש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין: ואימא תשרי. ר"ה לשכירות בתים אם לא עמד אלא באחד באלול כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה: ומשני כי אגר איניש ביתא. סמוך לתשרי לכולהו ימי הגשמים אגר: ות"ק דברייתא. דלא אמר לשכירות בתים: קיטרי. עבים מתקשרין וגשמים יורדין והוי כימות הגשמים: ולרגלים מני ר"ש. דהא אליביה אוקימנא דאית ליה כסדרן לבל תאחר: סיפא ר' אלעזר ור"ש אומרים בא' בתשרי: רבי היא. הוא אמרה למתניי ונסיב מילתיה חדא כחד תנא וחדא כחד תנא: אי הכי. דחד גברא אמרה למתניי ונסיב מילתיה חדא כחד תנא חמשה ראשי השנים נינהו אחד בניסן וט"ו בניסן ואחד באלול ואחד בתשרי וט"ו בשבט הא ניחא אי מוקמת לה לרישא כר"ש שפיר דלדידיה ארבעה נינהו דלית ליה אחד באלול אלא אי חד תנא אמרינהו קשיא: אמר רבא. לעולם רבי היא והכי קאמר אנא חמשה סבירא לי ומיהו הכל מודים לי בארבעה: לר"מ. דאית ליה אחד באלול דל רגלים דלדידיה ברגל אחד עובר בבל תאחר כדתניא בברייתא דלעיל (ד' ד:): ולר' שמעון דל מעשר בהמה. דליתיה אלא באחד בתשרי ובלאו מעשר נמי ראש השנה הוא: ובהן כמה ראשי שנים. הלכך ניסן דאית ביה תרי חד קחשיב ליה: ר"ה לעומר. לאכול מן החדש מכאן ואילך: ר"ה לשתי הלחם. נתחדשה השנה להביא מנחות מן החדש שהעומר מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש: לרבא. דאמר ארבעה לדברי הכל ליתני מתניתין שיתא: לרב נחמן. דאמר חדשים קא חשיב ניתני ה' דהא לא תנן סיון במתניי: מאורתא. משקדש היום: מידי דלא חייל מאורתא. כגון בט"ז בניסן לא נתחדשה שנה מן החדש מערב עד למחר לאחר שקרב העומר וכן בששה בסיון: והרי רגלים. דקתני מתניתין לענין בל תאחר דקס"ד זמן בל תאחר לאו מאורתא הוא כשקדש היום חייל [אלא] עד שתבא שעה שהיא ראויה להביא נדרים ונדבות ואין זאת עד שיקריב תמיד של שחר שאין קרבן קודם לו ומשנינן לאתויי מעיקרא מחייב וקאי

להביא קרבן נדרו מחייב ועומד משעה שנדר והיה לו להקריבו מערב הרגל ולא הוקבעו רגלים לבל תאחר לענין הקרבת קרבן אלא לענין מיחל עליה בל תאחר ומאורתא נמי חייל: **והרי יובלות**. דקתני בראשי שנים דמתני' דלא חיילי אלא על ידי תקיעת שופר דב"ד ואינה אלא ביום דכתיב ביום הכפורים תעבירו שופר (ויקרא כה): **רבי ישמעאל כו'**. לקמן בפירקין (דף ח:): **מראש השנה חייל**. ואינו תלוי בתקיעה הלכך מאורתא דר"ה חייל: **דלא תלי במעשה**. כניסת ראש השנה שלהן אינה תלוי במעשה אלא משהגיע היום הוה ראש השנה ומתחדשת השנה למילתיה: **מידי דתלי במעשה**. כגון ראש השנה דעומר ושתי הלחם אין השנה מתחדשת להתיר חדש במדינה או במקדש אלא בהקרבת העומר וכבשי עצרת: **והרי רגלים**. קא סלקא דעתך שאין בל תאחר חל עד שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו נמצא שהוא תלוי בתמיד של שחר: **ממילא קא חייל**. משקדש היום:

---

א

-

ח

דף

**והרי יובל**. שהוא תלוי בתקיעה: **רב אשי אמר**. האי דלא חשיב במתניתין אלא ארבעה לפי שלא מנה אלא ראשי שנים הבאים בראשי חדשים ואין רגלים מן המנין אלא כדאמרינן רגל שבו ולהכי לא תני נמי ר"ה דעומר ושתי הלחם: **ופרכינן א"כ באחד בשבט**. סתם לן תנא ברישא כב"ש דאי כב"ה הא אמרי בט"ו בו: **ה"ק כו'**. תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו דברי הכל היא אלא אבי"ש קאי: **[שלשה לדברי הכל**. לאו דוקא] דהא אחד באלול נמי פלוגת' היא דר"ה ור"ש אומרים באחד בתשרי [אלא אבי"ה קאי]: **לבשו כרים הצאן**. מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שמתעברות: **יעטפו בר**. שהזריעה צומחת וניכרת יפה: **יתרועעו אף ישירו**. בניסן כשיגיע זמן הקציר והתבואה בקשים שלה והרוח מנשבת והן נוקשים זו על זו נשמע הקול ונראות כמשוררות: זמן עיבור בהמה דקה חמשה חדשים: **ר"ה שלהן אלול**. דסמוך לגמרו זמן חדש וישן שלהן לחידוש השנה: **בזמן שיתרועעו**. השיבולים: **ההוא**

**באפלתא.** יש לך צאן המעטיפות ומתאחרות לקבל זכר עד ניסן אבל רובן מאדר הוו : **בשלמא לר"מ.** דדריש קרא כדכתיב לבשו כרים : **ואיכא נמי.** מיעוטא שאין מתלבשות כרים עד שיתרועעו השיבולים : **אלא לר"א.** דאמר רובא בניסן ומיעוטא באדר איפכא מיבעי ליה למיכתב : **מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו.** ר"ה למעשרות תשרי דהכי תני ליה לקמן (דף יב.). בברייתא ותשרי סמוך לגמרו הוא דכל ימות החמה מניחם ליבש בגרנות שבשדות : **בא' בתשרי ר"ה לשנים למאי הלכתא לשטרות.** לתחילת שנות מלכים כדפרישית בריש פרקין (דף ב.). : **קראי אתא לאשמועינן.** כדאמרן בריש פרקין (דף ג:) דברי נחמיה בן חכליה : **ואי בעית אימא.** רב חסדא דאיצטריך לאשמועינן כדאמרן דמלכי אומות בתשרי לית ליה הא דרב פפא דפריש ר"ה לשנים דהכא לשטרות אלא כר' זירא מתני לה לפירושא דלשנים דמתני דר' זירא מתני ר"ה לשנים לתקופת חמה ולבנה לומר שמונין לברייתן והילוכן תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי : **ור"א היא דאמר בתשרי נברא העולם.** לקמן בפרקין (דף י:) : **רב נחמן בר יצחק אמר.** ר"ה לשנים דתנן הכא לדין תנא שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי הבא : **דכתיב עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה.** הנגזרות עליה :

---

## דף - ח - ב

**שהחדש מתכסה בו.** לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח לפי שקטנה היא סמוך לחידושה : **אלא אם כן קדשו החדש כו'.** וה"ק אם קבעו ישראל את חק החדש יהא משפט להקב"ה : **מלך וציבור.** כשהקב"ה דן אותם מלך נכנס תחילה : **משפט עבדו.** שלמה קאמר ליה : **דליפוש חרון אף.** בשביל עונות צבור : **מנלן.** ששנת שמיטה מקודשת מר"ה ואסור בעבודת הקרקע : **וקדשתם שנת החמשים מה ת"ל.** מכיון שאמר שבע שבתות שנים והעברת שופר בחדש השביעי יודע אני שהיא שנת החמשים : **לא נפטרים לבתיהן.** דכתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרור : **ולא משתעבדין.** דכתיב וקדשתם את שנת החמשים : **ועטרותיהן בראשיהן.** אם רצה לשום עטרה בראשו להראות שיצא חפשי : **שנים אתה מקדש.** כששנת יובל נכנסה מצוה על ב"ד לומר מקודשת השנה : **ואי אתה מקדש שום חדש.** כר"א בר"ש דאמר לקמן בפרק שני (ד' כד.)

בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשין אותו ויליף טעמא מהכא: **לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים**. דילפינן מיניה שמתקדשת מתחלתה: **יכול כך מתקדשת בסופה**. אחר ראש השנה ותמשוך עד יום הכפורים: **ואל תתמה**. אם משמרין אותה בתוך שנה שלאחריה: **שהרי מוסיפין מחול על קודש**. כדאמרין לקמן בשמעתין: **ת"ל יובל היא**. מיעוטא היא:

---

א

-

ט

דף

**ורבנן**. דלא ילפי מוקדשתם שתתקדש מתחילתה ולא איצטריך היא למעוטי סופה דרשי ליה הכי שנת החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת היובל שנת חמשים לסוף יובל שעבר ואחת למנין יובל הבא ואי אתה מונה שנת היובל הבא אלא משנה שלאחר היובל: **ולאפוקי מדר' יהודה**. דאמר במסכת נדרים שנת חמשים עולה לכאן ולכאן שנת היובל ושנה ראשונה לשמטה הבאה: **אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית**. דעל כרחך אע"ג דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד סיפיה אשביעית קאי דאי אשבת חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרו: **חריש של ערב שביעית**. שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חריש שיועיל לשביעית: **וקציר של שביעית**. כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית: **ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות כו'**. ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת כדכתיב ביה וביום השביעי תשבתי בחריש ובקציר תשבתי בא ללמדך מה חריש אין לך חריש של מצוה ואפילו לזרוע לצורך עומר ושתי הלחם שהרי אם מצא חרוש אינו חורש ואני אוסרו לך בשבת אף קציר שאני אוסר לך בשל רשות אני אוסר לך: **יצא קציר העומר שהוא מצוה**. שאפ"י מצא קצור מצוה לקצור ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת: **עד ערב**. לילה הוא ועד בכלל: **כל האוכל ושותה כו'**. דהכי קאמר קרא ועניתם בתשעה אכילת תשעה אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבה כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף דהא מדקאמר בערב על כרחך לא מקפיד אעינוי דתשעה וכי קרי עינוי בתשעה אכילה ושתייה דידיה קרי עינוי:

---

**יובל היא יובל אע"ג שלא שמטו כו'.** יובל היא תהיה לכם לעיל מיניה כתיב והעברת שופר וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור והדר כתיב יובל היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא לדרשה והכי תדרשנה יובל היא לכם מ"מ ואפי' לא נעשו בו דברים הללו העברת שופר ולשוב אל אחוזה דהיינו שמיטת קרקעות שקנו זה מזה דכתיבא בתר האי קרא ושבתם איש אל אחוזתו אעפ"כ שם היובל עליו להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה כדכתיב לא תזרעו וגו': **יכול אע"פ שלא שלחו.** עבדים יהא יובל: **ת"ל היא.** אם עשית דברים הללו היא יובל ואם לאו אינו יובל ולקמיה מפרש ויובל מאי חזי דתלי בקריאת דרור: **שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים.** פעמים שאין עבד עברי בישראל שיטעון שילוח: **ואי אפשר.** שלא יהא שופר מצוי בעולם לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכתוב לא תלה אלא בדבר המצוי לעולם: **ד"א תקיעת שופר מסורה לב"ד.** לצוות לשלוחם לתקוע ושילוח עבדים מסורה ליחידים ואם ימאן יבטל היובל הלכך לא תלאו הכתוב בו: **אמר קרא וקראתם דרור.** וסמיך ליה יובל היא: **מקרא נדרש לפניו.** מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה ולא אתקיעת שופר הכתובה לפני פניו: **כמדוייר בי דיירא.** מי שהוא ברשותו לגור בכל מלון שירצה: **ולאחריו.** שמיטת קרקעות דכתיב בתריה ושבתם איש אל אחוזתו: **והכתיב יובל.** לרבות במשמע יובל מ"מ: **ולנטיעה מנלן.** דר"ה שלה תשרי: **מבריך.** כופף את הזמורות בארץ שקורין פרופינ"א: **מרכיב.** אילן בחבירו שקורין אונישטיי"ר: **עלתה לו שנה.** כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: **פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה.** עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על קודש:



**ופירות נטיעה זו אסורים כו'.** ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ר"ה של שנה שלישית מיד עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה שאע"פ שר"ה תשרי לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם ולהלן אם יחנטו בה פירות דין רבעי עליהם לאכול בירושלים ובט"ו לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך לכך הועילו לה ל' שלפני ר"ה שממהר התירה מט"ו בשבט ועד ר"ה: **מנא הני מילי.** ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם ט"ו בשבט לאחר שכלו שלשת שני ערלה: **ומטו בה.** יש מטיין ומכריעין בשמועה זו לאומרה משמיה דרבי ינאי: **ובשנה הרביעית.** וי"ו מוסיף על ענין ראשון יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית: **ובשנה החמישית.** תאכלו את פרי מוסיף על ענין רבעי דסליק מיניה: **פעמים שברביעית.** כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית לפני שבט ועדיין אסורים משום ערלה אסורין בהנאה עולמית: **פעמים שבחמישית כו'.** כגון פירות שחנטו בה קודם שבט טעונין חלול אבל אם איחרה חניטתה עד לאחר ט"ו בשבט אין בהן איסור: **נימא.** הא דקתני לעיל פחות מל' יום לא עלתה לו שנה דלא כרבי מאיר: **עגל בן שנה.** דכתיב (ויקרא ט) עגל וכבש בני שנה: **בן בקר.** של שמיני למלואים שנאמר (שם) קח לך עגל בן בקר לחטאת: **בן שתיים.** שנאמר קח לך עגל בן בקר ואיל לעולה תמימים והכי תניא לה בתורת כהנים השוה בן בקר ואיל לעולה תמימים אף בשנים: **פר.** אפילו כתב פר בן בקר לא נקרא פר בפחות מג' שנים: **כי קאמר ר"מ בסוף שנים.** כגון יום אחד בשנה שלישית שהוא סוף הכשר שנותיו של פר: **אבל בתחילת שנים.** כגון שנה ראשונה של נטיעה שהיא תחילת מנין שני ערלה לא אמר: **ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה.** שנאמר (שם טו) שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז' ולא תאמר מקצת יום שביעי ככולו ותטבול ביום: **סוף היום עולה לה בתחלתה.** שאם ראתה סמוך לשקיעת החמה עולה לה יום זה בז' ימי נדה ואינה צריכה למנות אלא ו' והוא ובנדה דאורייתא קאמר שאינה זקוקה לנקיים שלא הצריכה תורה ספירת ז' נקיים אלא לזבה אבל לנדה אפי' ראתה כל ז' ופסקה עם שקיעת החמה טובלת לערב ומיהו עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמם להחזיקן בספק זיבות לטעון ז' נקיים בלא דם ואין יום שפוסקת בו עולה לה למנין ז' והרבה טעו בשמועה זו ללמוד מכאן לספור יום שפוסקת בו למנין ז' נקיים שהיו מפרשים סוף היום עולה לה בתחלתה דסוף יום שפוסקת בו עולה לה ראשון לז' נקיים וזו מדת בנות כותיים הוא ששנינו בהן (נדה דף לג.) יום שפוסקת בו סופרת למנין ז':

ה"ג שנים שיום אחד עולה להם בסופו כו'. שנים הקצובין לכל דבר שיום אחד עולה להן בתחלת שנה אחרונה בסוף שנים הקצובות לדבר:

---

## דף - ב

אינו דין. שיעלה יום אחד בסוף שנה ראשונה לתחילת קצבת שנים הקצובים לכך: **אלא מאי**. כמאן תוקמה למתניתא דלעיל דאמר בנוטע פחות מלי לא עלתה לו שנה: **כר"א**. תוקמה בתמיה: **שלוש ושלושים בעי**. שלשים יום לקליטה שתהא נשרשת בארץ ושלושים יום לחשיבת שנה וימי הקליטה אין עולין לה דכמאן דמנח בביתא דמיא כל זמן שלא קלטה: **דתנן**. דאין נטיעה קולטת בפחות מלי יום: **יעקר**. לפי שקלטה בשביעית: דברי ר"מ לא גרס: **לדברי האומר לי יום**. לקליטה: **צריך שלשים ושלושים**. שלשים לקליטה ושלושים לתוספת כר"א: **לעולם**. ברייתא דלעיל ר"מ היא וכי קאמר שלשים לקליטה קאמר שתהא הנטיעה לי יום לפני ר"ה כדי שתהא נקלטת ערב ר"ה וקא סבר ר"מ דלא יהיבנא לתוספת לי יום אלא יום אחד: **שלוש ואחד בעי**. שתהא יום הקודם לר"ה חשוב לשנה ראשונה של ערלה כדקתני עלתה לו שנה: **ושניהם**. ר"מ ור' אלעזר: **ויהי באחת ושש מאות שנה**. לסוף עשתי עשר חדש שהתחיל מבול לירד לדברי האומר בתשרי נברא העולם ומבול ירד ב"ז במרחשון כדלקמן (דף יא): הוי האי בראשון באחד לחדש בתשרי דא"א להיות בניסן שהרי מ' יום מבול וחמשים ומאת יום שגברו המים מאיליהן משכו עד סיון ואח"כ היו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהיה עשירי לירידת גשמים ואז נראו ראשי ההרים ומאחד באב עד אחד בתשרי נבלעו המים והיינו דכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים ולדברי האומר באייר ירד המבול הוה ליה האי בראשון בניסן ובין למר ובין למר תחלת שנת שש מאות ואחת לא נכנסו בה אלא יום אחד דכתיב באחד לחדש וקרי ליה שנה כדכתיב באחת ושש מאות שנה: **כדקאמרת**. דקרי ליה שנה: **וקרי ליה חדש**. דכתיב באחד לחדש: **חדש למנויו**. אחד מן המנויין שלו חשוב חדש שהחדש נמנה בימים דכתיב עד חדש ימים (במדבר יא): **ושנה אחד למנוייה**. חשוב שנה והיא נמנית בחדשים דכתיב (שמות יב) לחדשי השנה: **מכלל דתרווייהו וכו'**. ר"מ ור"א דהא תרווייהו מודו שזו היתה תחלת שנה ולי נראה דלא

גרסינן ליה דדלמא כרי אליעזר סבירא להו והאי דראשון לאו ניסן אלא תשרי ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין השנים קרי ליה ראשון ובסדר עולם תניא בהדיא דלר"א האי בראשון תשרי הוא. תניא ר' אליעזר אומי כו'. מקרא יליף לה לקמן (דף יא.):

א

-

יא

דף

**נולדו אבות.** אברהם ויעקב: **נפקדה שרה.** בא זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריון: **בטלה עבודה מאבותינו.** ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד: **תדשא הארץ.** תתכסה ותתלבש בדשאין: **עץ פרי.** שנגמר פריו: **ואותו הפרק זמן רביעה הוה.** כלומר וראיה לדבר שבתשרי נברא העולם שהרי לגשמים היו צריכין ותשרי זמן רביעה היא: **ותוצא הארץ.** ולא כתיב ותדשא הארץ: **ועץ עושה פרי.** ולא עץ פרי גמור: **ואותו הפרק זמן.** הוא לבהמה וחיה להיזקק זה לזה ולכך היו צריכין וראיה היא שבניסן נברא העולם: **לבשו כרים.** בזמן שיתרועעו שבליים בניסן אלמא ניסן זמן זיווג בהמה הוא: **ברכה לדורות.** עושה פרי לדורות ומיהו השתא עץ פרי הו: **בקומתן נבראו.** והיינו עץ פרי ראוי היה לטעון פרי מיד: **לדעתם.** שאלם אם חפצין להבראות ואמרו הן: **בצביונם.** בטעם אחד ואחד ובדפוס כל אחד: **ואומר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים.** אלמא הם איתנים הם הרים ואשכחן דנקראו אבות הרים שנאמר מדלג על ההרים ודילג את הקץ בשביל ההרים: **בחדש זיו.** אייר הוא: **שנולדו בו זיותני עולם.** כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן אי נמי זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה: **להתנאות.** להנות: **דתקיף במצות.** שופר יוה"כ וסוכה לולב וערבה וניסוך המים (וערבה): **למועד אשוב אליך.** ליי"ט הבא ראשון ולשרה בן וכל מה שאתה יכול להרחיק יום הבשורה מיום הלידה הרחיקם כדי למצוא ימי עיבור הוולד בין שניהם ואין אתה יכול להרחיקו אלא ממועד למועד כשתאמר שנתבשר במועד זה ושתלד למועד הבא: **כי מדלי מר ימי טומאה.** טומאת נדה דקיי"ל (בי"מ דף פז.). שרה אמנו אותו היום פרסה נדה לפיכך ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אבל לא העוגות שלשתה היא בטומאה: **אפילו למ"ד.** במסכת נדה (דף לח.). אינה יולדת למקוטעין אלא לחדשים שלימים של שלשים יום:

**עדות ביהוסף שמו.** בתריה דההוא קרא כתיב דכי חק לישראל: **הסירותי מסבל שכמו.** ביוסף כתיב בתר עדות ביהוסף: **המשומר ובא.** לגאולה: **ואזדו לטעמייהו.** רבי אליעזר ור' יהושע דלר' אליעזר בתשרי נברא העולם דמתשרי מתחילין מנין שני הדורות לפיכך מבול על כרחך במרחשון ירד וי"ב חדש היה ובחדש השני בשבעה ועשרים שיבשה הארץ במרחשון היה לשנה הבאה ובתשרי שלפניו חרבו המים מעל הארץ שנעשית הארץ כמין גריד ולא יבשה לגמרי ובו התחלת שנת שש מאות ואחת שנה כדכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש והוא תשרי ומדלא קרי ליה אחת ושש מאות עד השתא שמע מינה אין מנין הדורות מניסן שאם מניסן מתחילין למנותן היה לו לכתוב ותנח התיבה באחת ושש מאות שנה בחדש השביעי על הרי אררט שכבר נתחדשה שנה מניסן שהרי אותו חדש שביעי סיון היה והוא שביעי להפסקת גשמים כמו ששנינו בסדר עולם וההיא ר"א היא שכשאתה מונה משבעה עשר במרחשון מאה ותשעים יום ארבעים לימי הגשמים ומאה וחמשים שגברו על הארץ נמצאו כלים באחד בסיון ואותו יום התחילו לחסור שנאמר ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והיו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהוא עשירי לירידת גשמים ובאחד באב נראו ראשי ההרים בשני חדשים חסרו ט"ו אמה שהיו ההרים מכוסים מים שנאמר (בראשית ז) חמש עשרה אמה למדת שחסרה אמה לארבעה ימים והתיבה היתה משוקעת במים אחת עשרה אמה ולא היתה צפה על ראש ההר אלא ד' אמות גובה לפיכך נחה ביי"ז בסיון ולר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם וממנו מתחילין מנין שני הדורות ירד המבול באייר ושביעי שנחה בו התיבה הוא כסליו ולא מנה לך הכתוב חדוש שנה לפי שאין השנה מתחדשת אלא בניסן ויש פותרין ואזדו לטעמייהו מדאמר ר"א בחדש שני מרחשון אית ליה בתשרי נברא העולם והוי מרחשון שני לחדש שהתחילו בו שנת שש מאות דאי לאו הכי למאי קרי ליה שני אם לסדר חדשים הא אמרינן ניסן ר"ה לחדשים ולאו מילתא היא דאי מדקרי ליה שני שמעינן דבתשרי נברא העולם אי"כ מאי פריך לקמיה בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לרבי אליעזר מאי שני הא מהכא יליף שני לבריאת עולם הכי גרסינן בסדר עולם ר' יהושע

ברישא והדר ר' אליעזר ר' יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום גלגל חמה עגול הוא חציו למעלה מן הקרקע וחציו למטה מן הקרקע ושנים עשר מזלות קבועין בו וזה סדרן טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזניים עקרב קשת גדי דלי דגים וסימניך טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד ששה מהן שקועין למטה וששה מהם למעלה וכשהגלגל מגלגל זה עולה מצד זה והראשון שבצד האחר שוקע וכן לעולם ושתי שעות שוהה המזל בעלייתו וכן שכנגדו בשיקועו שיהו כולן משמשין בכ"ד שעות של יום ובניסן לעולם טלה מתחיל לעלות לאור הבקר מע"ק גד"ד למעלה בלילה טש"ת סא"ב למטה לאור הבקר מתחיל טלה לעלות ומאזניים לשקוע לסוף ב' שעות טלה כולו עולה ומאזניים כולו שוקע אחר שתי שעות מתחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חדש ניסן באייר שור מתחיל לשמש ביום כל ימי אייר ובשתי שעות הראשונות גומר עלייתו שניות תאומים שלישית סרטן רביעית אריה חמישית בתולה וששית מאזניים וכן כולן נמצא טלה עולה בשתי שעות אחרונות בלילה וכל היום הוא שוקע וכימה הוא זנב טלה והמבול ביום ירד ודרך נקב שתי כוכבים שנטלו מכימה שהוא מזל שיש בו כוכבים הרבה ומניין שהמבול התחיל לירד ביום שנאמר בעצם היום הזה בא נח (בראשית ז) והוא מקטני אמנה היה ולא נכנס לתיבה עד שירדו מים ודחקהו ליכנס שנאמר מפני מי המבול

---

א

-

ב

דף

והוצרך לשנות סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ומעיינות מתמעטין בחמה ימות החמה ופסקו הגשמים ושינה סדר בראשית ונתגברו המעיינות ושטפם: **יום שמזל כימה עולה ביום**. שבמרחשון עולה עקרב בתחלת היום ואחריו קשת נמצא טלה עולה בסוף היום: **שינה עליהם כו'**. לקמן פריך מאי שינה: **היינו דכתיב שני**. שהרי אייר שני לחדשים: **שני לדין**. שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו: **הכי גרסינן בשלמא לר' יהושע היינו דשינה**. דהעלה מזל כימה ביום ועוד שינה לתגבורת מעיינות: **וחמת המלך שככה**. וסתם חמה רותחת היא כדכתיב וחמתו בערה בו: **חכמי ישראל מונין למבול כר' אליעזר**. מונין

שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כר' אליעזר מונין מתשרי תחלת השנים ולא משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ראש השנה לשנים ובניסן נברא העולם כדקתני: **ולתקופה כרבי יהושע**. כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן לומר שמניסן נבראו ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בדי רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים: **אף למבול**. כלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן למנות ומבול באייר ירד ע"כ משתאמר באחת ושש מאות בראשון שחרבו המים ניסן הוא שהרי משפט דור המבול שנים עשר חדש: **ולירקות**. מעשר ירק לענין חדש וישן שאין תורמין מירק הנלקט ערב ר"ה על הנלקט אחר ר"ה: **ולנדורים**. לקמן (ע"ב) מפרש: **תנא דרבנן**. השמיעך שיש ר"ה קבוע לענין חדש וישן במעשר ירק דרבנן והדר תנא מעשר דגן שאף לו יום קבוע לחדש וישן שלו: **ותנא דידן**. דתנא לירקות ולא תנא למעשרות: **תנא דרבנן**. ואשמועינן דיום קבוע לו כ"ש דאורייתא: **ירק הנאגד**. שדרכו באגודות: **משיאגד**. הוי גורנו למעשר ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר: **ליקט ירק**. אשמועינן דירק בתר לקיטה אזיל לענין מעשר ואף על פי שגדל בשנה אחת אם נלקט בשתי שנים הוי חדש וישן שאין תורמין מן החדש על הישן דכתיב (דברים יד) שנה שנה:

---

## דף יב - ב

**שניה**. מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ללוי ומעשר שני בירושלים ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני: **מנא הני מילי**. דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני: **שנה שאין נוהג בה אלא אחד**. מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה: **הא כיצד מעשר ראשון**. יתן כדרך שנתן עד הנה: **ומעשר עני**. יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני: **או אף מעשר ראשון יבטל**. ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל ללוי לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני שאף לוי בכלל עני שאין לו חלק בארץ: **ובא הלוי**. למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו': **ה"ג תנו רבנן המודר הנאה וכו'**. ולא גרסינן

מנלן: **לשון בני אדם**. שאין אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר ודרך בני אדם לקרות תשרי ר"ה: **התלתן**. מין תבלין פיניגרי"י: **משתצמח**. אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו: **משתצמח לזרעים**. שהזרע צומח בתוכו: **התבואה**. דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב: **והזיתים**. יצהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית: **מנא הני מילי**. אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר צמח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנט בה שע"י שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין ששרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל: **מאי עבידתיה**. לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מר"ה וכבר נכנסת שמינית: **אלא לומר לך כו'**. וה"ק קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית ואיזו זו תבואה שהביאה שליש ולקמן פריך ממאי דבדעייל שליש קאמר:

---

א

-

יג

דף

**ודלמא לא עייל כלל**. ואפילו לא התחילו להתבשל בשביעית קאמר רחמנא מצות שביעית לימשך איסורה עד חג הסוכות מלחרוש ולקצור: **לא ס"ד**. דלשתעי קרא אלא כשהביאו שליש דמוכח קרא אחרינא: **וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף**. אילימא דההוא שם סוכות ומשום דבא בזמן אסיפה למה לי דכתב בחד קרא תרי זימני הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך: **אלא מאי אסיף קציר**. וה"ק וחג אשר הוא באספך את מעשיך מן השדה אסיף אשר אתה קוצר בו אינו משנה הנכנסת אלא משנה היוצאת ולמדך כאן שקציר החג הולך אחר שנה שעברה וקים להו לרבנן שאמרו התבואה אחר שליש דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה: **וקא קרי ליה בצאת השנה**. שהיא משנה היוצאת אלמא תבואה אחר שליש: **וקים להו לרבנן**. בתמיה וכי בקיאיין הן בטיב גידול התבואה לדעת שאין התבואה ראויה

לקצור בחג אא"כ הביאה שליש בשנה שעברה: **לא תפיק נפשך בר מהלכתא**. לפקפק בשיעור חכמים: **כל מדותם כך הוא**. מצומצמת: **חסר קורטוב**. מדה קטנה מאד אחד מח' בשמינית בלוג: **כביצה אוכלים**. וקים להו לרבנן שאין בית הבליעה מחזיק לא פחות ולא יותר מביצת תרנגולת וכתוב בטומאת אוכלין (ויקרא יא) מכל האוכל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת: **שלושה טפחים על שלושה טפחים מטמאים מדרס**. שיערו חכמים שכשיעור הזה ראוי לישיבה: **לאו מילתא היא דאמרי**. שהקשתי לומר וקים להו רבנן בין שליש לפחות משליש דודאי קים להו: **דעייל ביד נכרי**. שנתבשל עד שלא באו לארץ: **קצירכם**. ראשית קצירכם ומשראו לקצור היא קרויה קציר: **ממחרת הפסח**. הוא יום הקרבת העומר ממחרת יום הראשון של פסח: **ודלמא עייל ולא קים להו**. מסקנא דמילתיה דר' ירמיה הוא ואי ס"ד לא קים להו דלמא עייל ביד נכרי ולא הוה קים להו: **ה"נ**. גבי תבואה הנקצרת בחג: **קים להו**. שהביאה שליש לפני ר"ה: **ודלמא לא עייל כלל**. בדקו עד שמצאו מתבואה עד שלא התחילה ליבשל כלל וממנו הביאו: **ארץ צבי**. מה צבי קל ברגליו מכל החיות אף א"י קלה לבשל פירותיה מכל הארצות הכי מפרש לה במס' כתובות בפרק בתרא (דף קיב.). **מי מצית אמרת דהאי אסיף קציר**. דקאמרת דהאי אסיף יתירא למידרשיה לשון קציר הוא: **והא כתיב**. בעלמא באספך מגרנד ומיקבך: **ואמר מר**. שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה בפסולת גורן ויקב כגון קשין וזמורות דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ והאי חג האסיף נמי דקאמרת יתירא הוא משום דכתיב גבי באספך את מעשיך לאו יתירא הוא אלא זהו שם החג על שם שהסוכה מסוככת בפסולת גורן ויקב וה"ל כמאן דכתב וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך בזמן שהאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות: **הא מילתא הוה בידן**. היינו סבורין שנלמוד מכאן שהתבואה אחר שליש: **ואתא ר' חנינא שדא ביה נרגא**. לומר דהאי אסיף שפיר משתמע בלישנא דקרא ולא יתירא הוא: **ועשת את התבואה לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש**. שעשתה כשהיא בשליש בישולה:



קטניות הן דוחן מילי"ו: **פרגין**. מק"ו בלע"ז: **מתעשרין לשעבר**. במעשרות שנה שעברה אם שניה מעשר שני ואם שלישית מעשר עני: **ומותרין בשביעית**. אם השרישו ערב שביעית לפני ר"ה: **ומתעשרים לשנה הבאה**. בשנת לקיטתן אם משאר שני שבוע היא שאינה שביעית: **בתר חנטה**. לקמן (דף טו:) תנא לה בפירקין אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשנה שעברה: **ירק בתר לקיטה**. כדאמרן לעיל (ד' יב.) ליקט ירק ערב ר"ה כו': **הני**. קטניות כמאן שוינהו שהלכו בהן אחר השרשה: **מתוך שעשויין פרכין פרכין**. מתוך שגורן עשוי מעט מעט שאין נלקטין כאחד אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מעט ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד הנפרכין לפני ר"ה עם הנפרכין לאחר ר"ה אם הולכין בהן אחר לקיטה כשאר ירק כשיהא מפריש מעשרותיו ה"ל מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אזלי בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעין אותן ומעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן ויכולת ביד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד: **פרכין פרכין**. לשון זה נופל בקטניות כדאמר"י במסכת ביצה (דף יב:) מוללין מלילות ומפרכין קטניות ב"י"ט: **ויצבור גורנו לתוכו**. ומה בכך אם ישן וחדש מעורבין יצבור את כל הגורן לתוכו כלומר באמצעיתו שיהא הכל נבלל יחד יפה ונמצא כשיתרום ויעשר יהא מן החדש במעשר לפי מה שיש חדש בגורן ומן הישן לפי מה שיש ישן: **מי לא תניא**. דסמכינן אבילה לומר יפה נבלל ונמצא תורם מן החדש לפי מה שיש חדש ומן הישן לפי מה שיש ישן: **פול המצרי**. מין קטנית פאזול"י ודרכן לזרען לירק ולזרע והזורע לירק מתעשר אחר לקיטה והזורע לאכול את זרעו תורת קטניות עליו ומתעשר אחר השרשה וזה שזרעו לזרע והשריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה: **אין תורמין מזה**. שמכירין בו שזרעוהו באחרונה על הנזרע בראשונה ולא מן הראשון על האחרון: **כיצד הוא עושה**. טורח לתת זה בעצמו וזה בעצמו: **צובר גורנו לתוכו**. יבלול אותו יפה לאחר שנתן מן הראשון בזוית זו ומן השני בזוית זו יחזור ויצברנו לאמצע הגורן שיהא כולו כאחד ונמצא תורם מן החדש שבו כו': **יש בילה**. יש לסמוך על הבילה לומר שיש משניהן בתוך המעשר לפי החשבון: **אין בילה**. אין סומכין על כך שיש לומר לא נבלל יפה ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן: **חוץ מיין ושמן**. המערב יין חדש עם הישן או שמן חדש עם הישן תורם ומעשר ממנו ויש במעשר שניהם כפי החשבון שדבר לח נבלל יפה אבל יבש אין סומכין בו על הבילה: **אשתמיטתיה**. לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי ותו אמרינן ואי אשמועינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה

אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי קמ"ל הלכה כר' שמעון שזורי במאי דפליגי דבתבואה וזיתים לא פליגי ולא אזלינן בהו אחר גמר פרי אבל במיני קטניות פליגי דר' שמעון אזיל בתר השרשה ורבנן לא אזלי למדנו דאשכח שמואל תנא דלא אזיל בתר השרשה בקטניות אלא אחר גמר פרי ועליה סמיד לפלוגי עליה דר' שמעון שזורי ועליה דהא מתניתין דתנינן לעיל האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו כו' ואני לא ידעתי מאן הוא ההוא תנא: **אשתמיטתיה לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי**. ואף הקטניות לא הלכו בהן אחר השרשה וכי אמר שמואל הלכה כר' שמעון שזורי לא מטעמיה דאמר דאלו רבי שמעון שזורי טעמיה משום בילה וטעמא דשמואל משום דכוליה חדש הוא שגדל ונגמר אחר ראש השנה:

---

א

-

יד

דף

**וצריכא**. הני תלת דשמואל הלכה כר"ש שזורי ולכל אין בילה והכל הולך אחר גמר פרי: **כרבנן סבירא ליה**. ואין תורמין ממנו ואין לו תקנה לחדש וישן שנתערבו אלא א"כ תורמין עליו ממקום אחר לפי חשבון מחדש על החדש ומישן על הישן: **קשיא דשמואל אדשמואל**. הכא אמר שמואל הלכה כר"ש דיש בילה והכא אמר אין בילה: **קמ"ל הכל הולך כו'**. למימרא דכוליה חדש הוא והלכה כר"ש ולא מטעמיה: **במאי דפליג**. במיני קטנית אמר שמואל דמערבין הנשרשין לפני ר"ה בנשרשין לאחר ר"ה ויהיב טעמא למלתיה משום דהולכין בהן אחר גמר פרי אבל תבואה וזיתים אחר שליש: **ולשמעינן הני תרתי**. ומדאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי אשמעינן דהאי דקאמר הלכה כר"ש לאו משום בילה אלא משום דכוליה חדש אבל בילה לית ליה דאי אית ליה בילה אמאי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי: **באספך מגרנך ומיקבך**. מכאן סמכו חכמים לקבוע זמן מעשר ירק דדבריהם אחר לקיטה לאסמכתא בעלמא כל אסיף שלך יהא כתרומת גורן ויקב שהלכה בהן תורה אחר שנה שהביאה שליש הרי שהלכה בהן אחר שנה שגדלו במימיה שהבאת שליש שלהן היא גדילתן שמאותה שעה ראויה ליקצר בדוחק: **אף כל כו'**. לכך הלכו באילן אחר חנטה שכל גדילת פירותיו ע"י שהעלאת שרף האילן לפני חנטה הוא: **יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה**. והיינו שנת

לקיטתן שהרי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה: **רוב מים**. הם מי גשמים שרוב זרעים גדילים על ידם: **על כל מים**. אף על שאובין שדולין ומשקין אותן תמיד כענין שנאמר (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק סתם גן הירק דרכו בהשקאה: **בצלים הסריסים**. ציפול"י בלע"ז שאין נעשין גדולין כשאר בצלים: **ופול המצרי שזרעו לירק**. דאי זרעו לזרע קטנית הוא ולא הלכו בו אלא אחר השרשה: **איכא בינייהו**. כגון שמנע מהם מים ולא השקו שלשים יום לפני ר"ה ולקטן אחר ר"ה וכי הא מתניי דתנן במס' שביעית (פ"ב מ"ט) בצלים הסריסים כו' ר"י הגלילי אית ליה הא מתנית' דכיון דמנע מים שלשים יום לפני ר"ה נמצאו גדילין על מי שנה שעברה ולר"ע הרי גדילין על כל מים ומתעשרין להבא בפ"י רומיי"ם מפרש איפכא ר"ע אית ליה הא מתניי שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה מתעשר לשעבר ומפרש טעמיה בתלמוד ירושלמי א"ר מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל כלומר זמן חיובן למעשר ברי"ה [דהם] לא נסתפקו מכל מים שהן מים שאובין זה שלשים יום כי אם ממי גשמים יצאו מתורת ירקות הגדילין על כל מים ונכנסו בתורת שדה הבעל דמסתפק במי גשמים ומתעשרין לשעבר דרכן של בצלים הסריסין ופול המצרי למנוע מהן מים שאובין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להקשותן לפיכך חילקום חכמים משאר ירקות אבל שאר ירקות שאין דרכן בכך אפילו מנע מהן לא יצאו מדין ירק ובטלה דעתו בצלים הסריסים מסתפקין לשנה בהשקאה אחת לשלשים יום ויותר לפיכך אם השקן בתוך שלשים יום לפני ר"ה נמצאת השקאה זאת מועלת להם בשביעית לפיכך אסורין בשביעית ולענין מעשר נמי הוה להו כגדילין על מי שנה הבאה שעדיין לחלוחית השקאתן קיימת אבל ירק שדרכו ליגוז צריך להשקותו תמיד ואפילו מנע ממנו שלשים יום לפני ר"ה בטלה דעתו אצל כל אדם ולא נתנו בהן חכמים חילוק לפי שאין דרכן בכך ומלתא דלא שכיחא היא: **באחד בשבט ר"ה לאילן**. ואין תורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכאן: **הואיל ויצאו רוב גשמי שנה**. שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה: **ועדיין רוב תקופת טבת מבחוץ**. עדיין רוב התקופה לבוא: **מאי קאמר**. ועדיין רוב תקופה מבחוץ כל שכן דכיון דרוב תקופה מבחוץ עדיין לא הגיע זמן החנטה ולא היה להם לקבוע ר"ה עד אדר: **שליקט אתרוג**. פירות אילן אתרוג: **שני עישורים**. מעשר שני בשנה שניה ומעשר עני בשנה שלישית שהיתה שניה נכנסת לשלישית:

אחד כדברי ב"ש. שאמרו נתחדשה שנה וכבר נכנסת שלישיית משחשיכה: **ואחד כדברי ב"ה**. האומרין לא נתחדשה שנה עד חמשה עשר בו: **לא מנהג ב"ש כו'**. שני עישורין שנהג בה לאו משום ספק כב"ש ספק כב"ה אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקיטה כירק משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית או שמא כר"א דאמר אחרי חנטה הלכו בו כשאר אילנות והרי חנט בשניה ולקמיה פריך אי"כ פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישיית כב"ש: **שזה לאילן**. לילך אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית: **שבשעת לקיטתו עישורו**. שאם חנטה בשניה ונלקטת בשלישית מתעשר כדת שנה שלישיית כירק לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים הכי מפרש לה בשמעתא קמייתא דקדושין: **והרוצה לעשות וכו'**. בעלמא (עירובין ו:): פרכינן סיפא ארישא ומשנינן כאן קודם בת קול כאן לאחר בת קול: **מקולי ב"ש כו'**. בעירובין מפרש לה במחלוקת אחת שיש מקום שנוטין בה דברי בית שמאי להקל ויש מקום שנוטין בה דברי בית הלל להקל כגון כמה חסרון בשדרה שלא תטמא באהל ב"ש אומרים ב' חוליות וב"ה אומרים חוליה אחת וכן לטרפה נמצאו דברי ב"ש מקילין בטריפה ואומר עד שתחסר שתי חוליות וב"ה מתמירין בה ומקילין לענין טומאה לומר שכיון שחסרה חוליה אחת אינה מטמאה והאוחז בזו קולי ב"ש וקולי ב"ה רשע שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל והאוחז בחומרי שניהם כסיל בחשך הולך הוא שאינו יודע להבחין על מי לסמוך אבל בב' מחלוקות שהקילו אלו בזו ואלו בזו אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות דסבירא ליה בהא כב"ש ובהא כבית הלל: **אי כבית שמאי בקוליהון ובחומרניהון**. אי לענין טומאה לא חשיב לה חסרון בחוליה אחת לענין טריפה נמי לאו חסרון הוא: **ואי כב"ה**. דאמרו חסרון הוא ליחשבה חסרון הכא והכא והך דר"ע נמי סתנן אהדדי דקא חשיב ליה שניה וקא חשיב ליה שלישיית: **גמרא אסתפק ליה וכו'**. כב"ה בעא למעבד: **כב"ש נהג בה**. לר' יוסי בר יהודה דאמר משום דנהג בה מנהג רבן גמליאל עישרה במעשר עני כדין שלישיית אי"כ כב"ש ס"ל דנתחדשה שנה היום דאי כב"ה לקיטתה וחנטתה בשנה אחת הוה: **דאידיך שבט**. דאשתקד שהאתרוג דר באילנו שתיים ושלוש שנים ובט"ו בשבט דאשתקד נכנסה שנה שלישיית ועדיין לא יצאת שלישיית נמצאת שחנטה בשניה ונלקטה בשלישיית: **ובדין הוא**. דאם

לקטה קודם לכן או בכסליו או בטבת נמי הוה נוהג בה ב' עישורין משום מנהג ר"ג ור"א: **אלא מעשה שהיה**. בא' בשבט היה: **כרוך ותני**. כפול את דברי ר' יוסי ושנה בה שתי מחלוקות: **לא אחד בשבט היה**. שאין בה חידוש שנה: **אלא ט"ו בשבט היה**. לדברי הכל נתחדשה שנה: ר"ה שלו **תשרי**. כדין ירק ולענין מעשר קאמר: **שלישית נכנסת לרביעית**. לקמן פריך מ"ש דלא תנא ואם היתה שניה נכנסת לשלישית כדתניא לעיל (דף יב:) גבי ליקט ירק:

---

א

-

טו

דף

**מאן שמעת ליה כו'**. אלמא ר"ש בן אלעזר כרבן גמליאל סבירא ליה: **אתרוג קשיא ליה ידא**. קשה לעץ האתרוג ידים ממשמשות בו: **שבט דחדשים**. של לבנה: **או שבט דתקופה**. חמה לסוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט של חמה: **היתה שנה מעוברת מהו**. אימתי ר"ה שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט: **אחר רוב שנים**. מי ששמו שבט: **אמר רבה אתרוג בת ששית**. שחנטה בששית: **פטורה מן המעשר**. לקמיה מפרש טעמא דכולה מילתא: **א"ל אביי בשלמא סיפא**. דקא אמרת בת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר אלמא נהגה בה קדושת שביעית ומיחייב לאפקורה והפקרא פטורה מהמעשר דמשמע דאזלת בה בתר חנטה לענין הפקר שביעית ולענין ביעור נמי כדקאמרת חייבין בביעור כל הך סיפא אע"ג דסתרא לה לרישא דקאמרת בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר הוא משום שביעית אלמא בתר לקיטה אזלת בה לענין שביעית דאי לאו דשביעית נהגא בה לא הוה מפטרא דהפקרא דשביעית פטר לה ממעשר כדתניא במכילתא ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה מן המעשר אף אדם פטור הא לא הוה קשיא לי דאמינא ספוקי מספקא לך אי אזלינן באתרוג בתר חנטה לענין שביעית או בתר לקיטה כמו במעשר ואזלת לחומרא דשביעית דאורייתא היא וספיקא דאורייתא לחומרא: **אלא רישא**. דסיימת בה פטורה מן הביעור דקולא הוא: **אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה**. אשמעי' לן בה דלא מספקא לך ומסקנא דרישא וכולה סיפא חד טעמא הוא דפשיטא לך דבתר חנטה אזלינן: **אי הכי**. דלא מספקא ולא נהגא שביעית באתרוג בת ששית: **תתחייב במעשר**. דלאו הפקר

הוא : **יד הכל ממשמשים בה**. נהי דלא מחייב לאפקורה דלא נהגא בה שביעית מיהו כל שדות ופרדסות הפקר הן בשביעית ואין אתרוג זה נשמר בה לבדו ועל כרחו הכל ממשמשיין בו והפקר פטור מן המעשר : **רב המנונא אמר לעולם ששית**. חייב במעשר דכיון דשביעית לא נהגא בה ולא הפקרא דמלכא היא משמוש יד הכל שבה אינו אלא גזל ואין הפקר כזה פטורה מן המעשר : **מיתבי ר"ש בן יהודה אומר כו'**. הכי גרסינן לה בתוספתא שאין לך שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב ובסיפא גרסיי שאין לך שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית ברישא דמילתיה יהיב טעמא לפטורא דמעשר לפי שהוציאו מכלל שאר אילנות שהלכו במם אחר חנטה לפיכך הוזקק ליתן טעם לדבריו ואשמועי' כרבה דאע"ג דלאו הפקר דמלכא הוא כיון דסוף סוף יד הכל ממשמשיין בה פטורה מן המעשר דלפטורא דביעור לא אצטריך למכתב טעמא דלא אפקיה מדין שאר אילנות דאזלינן בה בתר חנטה וסיפא יהיב טעמא לפטורא דביעור דלפטורא דמעשר הא אשמעינן טעמא דלא חייבוהו חכמים במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב וזה לא גדל בחיוב : **אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית**. דכי כתיב לבהמתך ולחיה אשר בארצך (ויקרא כה) דילפינן מינה ביעור בשביעית כתיב ולא בשמינית : **סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא**. דהא תרוייהו בתר חנטה אזלי בשביעית ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור דהא לא פליג רב המנונא אדרבה אלא בבת ששית שנכנסת לשביעית : **תנאי היא**. האי תנא פליג עלייהו ותנא אחרינא קאי כוותייהו : **דתניא כו'**. הכי גרסיי בתוספתא דמסכת שביעית (פ"ג) א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית : **שביעית מאן דכר שמיה**. דקאמר דאימנו עלה רבותינו אלמא איכא מאן דפליג :

חסורי מיחסרא והכי קתני א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר אחר חנטה לשביעית ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית. והכי פירושה אתרוג אחר לקיטה למעשר לענין חדש וישן ולענין שניה נכנסת

לשלישית או שלישית לרביעית ואחר חנטה לשביעית בין להפקר בין לביעור כשאר אילנות ובת שביעית הנכנסת לשמינית הפקרה הוא פוטר מן המעשר דאילו לענין מעשר בשאר שני שבוע אזור ביה רבנן בתר לקיטה לגבי חדש וישן ומעשר שני ומעשר עני משום דדרכו ליגדל על כל מים כירק והכי מפרש בשמעתא קמייתא דקדושין (דף ג.) אבל לשאר דבריו שוה לאילן בתר חנטה ורבה ורב המנונא סבירא להו כאבטולמוס דאמר בתר חנטה לשביעית הלכך בת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור ובת ששית הנכנסת לשביעית פטורה מן הביעור דאזיל בתר חנטה ומיפלג פליגי רבה ורב המנונא במילתיה דאבטולמוס בהא רב המנונא סבר כיון דפטורה מן הביעור חייבת במעשר דלאו הפקרא דמלכא היא ורבה סבר סוף סוף יד הכל ממשמשין ומודה אבטולמוס דפטורה מן המעשר: **לעולם ששית**. חייבת במעשר ופטורה מן הבעור: **אפילו כזית**. אפילו לא גדלה בששית אלא מעט ורובה גדלה בשביעית עד שנעשית ככר חייבת משום טבל דבתר חנטה אזלינן: **שתי בריכות ס"ד**. אין לשון זה נופל אלא בעופות כדתנן (ב"ב דף פ.) הלוקח פירות שובך מפריח הבריכה ראשונה: **כעין שתי בריכות**. שאין פירותיו נגמרין כאחת כגון תאנים כדאמרן (לעיל דף יג:) גבי קטניות מתוך שעשוין פרכין: **אבל אילן**. שפירותיו נלקטין כאחד בתר לקיטה אזלינן בהו: **בנות שוח**. מפרש במסכת ע"ז (דף יד.) תאיני חיורתא: **שביעית שלהן שניה**. שביעית שלהן נוהגת בשנה שניה של שמטה כדמפרש טעמא: **מפני שעושות לשלש שנים**. פירות החונטים בה בשביעית אין נגמרין עד שנה שניה של שמטה ואנן בתר חנטה אזלינן ונהגא בהו שביעית: **ואת אמרת לי איסורא**. דאסור למיזל בהו בתר לקיטה אנא נמי מודינא דאסור אלא נהגו כך: **שבקינן להו**. בתמיה: **אם קיבלה**. והאי דאישתיק משום דלא ידע להשיב אם לא קיבלה והאי דאישתיק משום דלא איכפת ליה דלא דמי מעשר פירות האילן דרבנן לאחמורי ביה כשביעית דאורייתא:

---

א

-

טז

דף

מתני' בארבעה פרקים. בשנה העולם נידון כו': **כבני מרון**. מפרש בגמ': **שנאמר היוצר יחד לבס וגו'**. בגמ' מפרש ליה: **גמ' אילימא הא תבואה דקיימא**. השתא במחובר ומוכנת לקצור: **הרפתקי**. מקרות: **דעדו עלה**.

שעברו עליה. דמזדרעא. שעתיד לזרוע במרחשון הבא: **זחד דינא**. פעם אחת: **קרי**. כגון ברד או שדפון: **נידונית לשעבר**. קודם שנזרעה דהיינו פסח של אשתקד: **נידונת להבא**. בפסח שאחר זריעתה: **נידון לשעבר**. וביוה"כ של אשתקד נגזר עליו: **להבא**. ביוה"כ שעבר עכשיו בקרוב וכן לשון משנה במסכת נדרים (דף ס.). קונם יין שאיני טועם חדש זה אסור בכל החדש כולו ור"ח להבא הוא ר"ח שעבר עתה בקרוב ומשום דקרי לההוא אשתקד שעבר קרי להאי דלקמיה להבא: **תרי דיני מיתדנא**. קודם זריעתה וסמוך לקציר: **כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא**. חטה וכוסמת שנזרעין במרחשון שאין ממהרין להתבשל: **ליקדים וליזרע חרפא**. השעורה ממהרת להתבשל וזורעים אותה בשבט ואדר דכיון דאפלא מצלח שמע מינה לטובה נידון בפסח שעבר לפיכך ימהר לזרוע בזריעה שניה: **דעד דמטי למידייניה**. בפסח הבא: **קדים סליק**. וגדל קצת ואינו ממהר שוב להתקלקל: **וכי קתני מתניתין**. ארבעה פרקים אגזר דין: **קשיא אדם**. דתני מתני' בר"ה ורבי יהודה ביוה"כ אמר: **וכי קתני מתניתין**. ארבעה פרקים: **אתחילת דין**. אבל אגזר דין דאדם ביוה"כ: **אנן הכי קאמרינן**. הכי קשיא לן: **כרבי נתן מ"ט לא אמר**. משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו הלכך בדידיה נמי תיקשי לך פקידה עיוני בעלמא הוא: **אקצירי ואמריעי**. מפרש במסכת נדרים (דף מט:) קצירי חולים מריעי ת"ח שהן תשושי כח: **כר' יוסי**. דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה דאי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה עליו: **שהפסח זמן תבואה הוא**. זמן שהתבואה נידונת בו: **שתי הלחם**. ירצו על פירות האילן שהן מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם לעצרת דכתיב (שמות לד) בכורי קציר חטים ואני שמעתי דרבי יהודה לטעמיה דהא אזלא כמאן דאמר בסנהדרין (דף ע:) עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה:

---

**ב**

-

**טז**

**דף**

**כדי לערבב**. שלא ישטין כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו: **שרשה בתחלתה**. שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש (משלי יח): **של אותה שעה**. ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן: **שנאמר באשר הוא שם**. ומצינו



בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנאי (ישעיה כא) משא בערב וגוי לקראת צמא התיו מים שהיו מוציאים לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו' כדאיתא התם אמר להם השעה צדיק הוא או רשע אמרו לו צדיק אמר להם באשר הוא שם איני דן את העולם אלא בשעתו: **קיר נטוי**. ועובר תחתיו מזכיר עוונותיו שאומר כלום ראוי זה ליעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק: **ועיון תפילה**. סומך על תפילתו שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: **מוסר דין**. כמו ישפוט ה' ביני וביניך (בראשית טז) אומרים כלום ראוי הוא שיענש חברו על ידו: **ויבא אברהם וגו'**. הוא קבר אותה: **שינוי מעשה**. שב מרעתו: **ובנבלתם לא תגעו**. וברגל משתעי קרא כדמפרש ואזיל לקמיה בברייתא: שלשה ספרים ספרי זכרון של מעשה הבריות: **ליום הדין**. כשיחיו המתים: **רשעים גמורים**. רובם עונות: **בינוניים**. מחצה על מחצה:

---

א

-

יז

דף

**ומצפצפים**. צועקים ובוכים מתוך יסורין שעה אחת ועולין: **מטה כלפי חסד**. הואיל ומחצה על מחצה הם מטה את ההכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהנם: **בגופן**. לקמיה מפרש: **המינין**. האנשים אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה כגון צדוקים ובייתוסים: **והמסורות**. מלשינים שמוסרים ממון ישראל ביד העובדי כוכבים: **אפיקורוס**. מבזה תלמידי חכמים: **שכפרו בתורה**. האומרים אין תורה מן השמים: שפירשו מדרכי ציבור לא גרסינן דהיינו כל הני דלעיל והך מתניי בסדר עולם והכי גרסינן ליה התם שפירשו מדרכי הציבור כגון המינין והמסורות כו' מדרכי ציבור מדרכי ישראל: ושנתנו חיתיתם לקמן מפרש: **וצורם**. כמו וצורתם: **שפשטו ידיהם בזבול**. שהחריבו בהמ"ק בעוונם: **בני מחוזא**. מעונגים ושמינים היו: **ומקריין בני גיהנם**. כך יקראו להם: **והאמרת לית לה תקנתא**. דנעשין אפר והכא וצרפתים כצרוף את הכסף שימרקו יסוריהן את עוונם: **דלה אני במצות**. כגון בינוניים שאין זכיותיהן מכריעין לתלות להם בזכותם: **ולי יהושיע**. להטות כלפי חסד: **אמר רב יהודה**. גרסינן ולא גרסינן דאמר: **כובש**. את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות: **יכבוש עונותינו**. יכרעו בו: **נושא**. מגביה כף מאזנים של עון:

**מעביר ראשון ראשון.** עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעו הזכיות וכך היא המדה: **ועון עצמו אינו נמחק.** אלא מונח לצד אחד דאי איכא רובא עוונות בהדיה ההוא עון מתחשב בהדיהו למנות עם רשעים גמורים: **המעביר על מדותיו.** שאינו מדקדק למדוד מדה למצעים אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות (יומא דף לג.) אין מעבירין על האוכלין (עירובין דף סד:) מניחן והולך לו: **מעבירין לו על כל פשעיו.** אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת: **צביתו ליה זוודתא.** הכינו לו צדה לדרך מה היא צידת המתים תכריכין: **איתפח.** נתרפא: **הכי הוה.** מיתה נקנסה עלי: **לא מוקים במיליה.** אינו מעמיד על מדותיו: **לא תקומו בהדיה.** לא תדקדקו אחריו: **אליה.** שמינה יש כאן וקוף בה כלומר דבר תנחומין יש כאן אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל:

---

## דף - יז ב

**למי שמשים עצמו כשירים: צדיק.** במשפט אמת: **חסידי.** נכנס לפניו מן השורה: **ולבסוף.** כשרואה שאין העולם מתקיים בדין: ה' ה'. מדת רחמים אני מרחם קודם שיחטא ואני מרחם אחר שיחטא אם ישוב: **ברית כרותה לשלש עשרה מדות.** הללו שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אינן חוזרות ריקם: **הנה אנכי כורת ברית.** על האמור למעלה: **בינתים.** בין ראש השנה ליום הכפורים: **עתים לטובה כו'.** פעמים שהעתים הנתונים לסוף השנה לטובה היא להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בר"ה: **ופעמים שהוא לרעה.** לפחות מן הטובה שפסקו לה: **על הארץ שצריכה להם.** על השדות ועל הכרמים ועל הגנות: **שלא בזמנן.** לפני הזריעה: **ועל הארץ שאינה צריכה להם.** ביערות ובמדברות: **סימניות.** בין פסוק לפסוק יש סימנין הפוכין כזה (ציור): **אכין ורקין.** באין לדרשה למעט את הדיבור כאכין ורקין שהן מיעוטיין לומר לא בכל שעה שיצעקו אל ה' בצר להם יוציאם ממצוקותיהם אלא אם כן צעקו קודם גזר דין:

---

**לגרדום**. בית וועד שדנים בו נפשות להריגה: **ודינם שוה**. שניהם נתפשו על דבר אחד: **זה ירד**. מן המטה: **זה ניצול**. מן הוועד: **תפלה שלימה**. נתכוון: **אביי ורבא מדבית עלי אתו**. כך שמעתי ובשחיטת חולין פרק הזרוע (דף קלג.) אשכחן דרבא לאו כהן הוא ושמא אמו מבית עלי היתה ויש גורסין רבה ואביי ומפרשי לה ברבה בר נחמני: **ויחיד אימת**. מצוי לו דכתיב בהמצאו: **כנגד עשרה לגימות**. עשרה עבדים שלח לו דוד כדמפרש בקרא (ש"א כה) ונתן להם סעודה אחת לפיכך נתלו לו עשרה ימים: **רב נחמן אמר אלו עשרה ימים כו'**. שהמתין לו הקב"ה שישוב ולא שב: **בר"ה כל באי עולם כו' כבני אמרנא**. ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד: **כמעלות בית מרון**. הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך: **ה"ג ורב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד והדר גרסינן אמר רבה בר בר חנה כו': כחיילות של בית דוד**. וכבני מרון כבני חיילות של מלך מרון לשון מרות ואדנות וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה: **וכולן נסקרין וכו'**. ואע"פ שעוברין זה אחר זה: **אף אנן נמי תנינא**. דכולן נסקרים בסקירה אחת מדנסיב תנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא היוצר יחד לבם: **ולבייהו מייחד כי הדדי**. כלבו של זה כך לבו של זה: **הכי קאמר היוצר רואה יחד לבם**. ואקרא דלעיל מיניה קא מהדר השגיח אל כל יושבי הארץ היוצר אותם השגיח יחד את לבם: **מתני' על ששה חדשים שלוחים יוצאים**. שקדשו ב"ד החדש ע"פ עדים כשראו את החדש ומודיעים השלוחין לגולה יום שקדשוהו אם ביום שלשים וחדש שעבר חסר או ביום ל"א וחדש שעבר מלא: **מפני הפסח**. והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות: **ועל אב מפני התענית**. והולכין כל שמונת הימים חוץ מן השבת: **על אלול מפני ר"ה**. מודיעים מתי התחיל אלול ועושין ר"ה ביום שלשים לאלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק הוא בידם שמא יעברוהו ב"ד אי אפשר להן לדעת ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי התחיל אלול לא ידעו יום שלשים שלו: **ועל תשרי מפני תקנת המועדות**. לאחר שקדשוהו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעים אם עיברו ב"ד את אלול ואם לאו

כדי שלא יהא לבס נוקפן ביוה"כ וסוכות: **פסח קטן**. פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון:

---

## דף יח - ב

**דאמר רב חמא בר ביזנא כו'.** דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתניתין בזמן הזה קא מיירי מדקתני וכשהמקדש קיים כו': **שיש שלום**. שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: **יהיו לששון ולשמחה**. ליאסר בהספד ובתענית: **יש גזרת המלכות צום**. חובה להתענות בהן: **רצו אין מתענין**. וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עליהו: **ארבעה דברים הללו כו'.** וזו אחת מהן והג' שנויין בתוספתא דסוטה ובסיפרי בן אדם יושבי החרבות וגו' הצאן והבקר ישחט וגו' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו': **סמך מלך בבל**. התחיל לצור עליה: **שמועה לגולה**. לגלות יכניה שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן: **שאני אומר על ראשון**. שבסדר מקרא: **ראשון**. לפורענות בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתשעה באב ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה ובטבת שלאחריו באתה השמועה: **והוא אומר על ראשון**. שבפסוק אחרון לפורענות: **ועל אחרון**. שבמקרא ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה נמצא י"ז בתמוז שהוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר במקרא: **אלא שהוא מונה לסדר חדשים**. ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת ואני מונה אף לסדר פורענות: **בטלה מגילת תענית**. ימים טובים שקבעו חכמים ע"י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתבום במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה בהו כו' עכשיו שחרב הבית בטלו ומותרין בהספד ובתענית: **אין שלום צום**. ואע"ג דבזמן הבית קרינהו מועדים טובים: **והנך נמי**. דמגילת תענית כי הני משוינן להו כי היכי דהני בטלי הני נמי בטלי: **דתלינהו בבנין**. דע"י החורבן הוקבעו לצום ועל ידי הבנין הוקבעו ליום טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים מיום החורבן כמו שנאמר שם (זכריה ז) שהשיבם הקב"ה כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים: **וירד ר' אליעזר כו'.** ורבי אליעזר ורבי יהושע

אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית : **התענו**. כלומר עשו תשובה : דמפרסם ניסא כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו : **בתלתא בתשרי כו'**. כך כתוב במגילה לשון ארמי בטילת אדכרתא ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות ובקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם וכששמעו חכמי' ובטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו י"ט :

א

-

יט

דף

**ותיפוק ליה כו'**. אי בית המקדש הוה קיים בלאו הכי הוי יום טוב דהיינו צום גדליה וקריא רחמנא מועדים טובים בזמן הבית : **לא נצרכה**. הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה אלא לאסור אתמול גם הוא בתענית כדאמרינן לקמיה הימים האלה הכתובים במגילה הם ולפניהם ולאחריהם אסורין : **ראש חדש**. מועד דאורייתא : **ודאורייתא לא בעי חיזוק**. לאסור לפניו ולאחריו אבל ימי מגילת תענית דרבנן וצריכין חיזוק כי היכי דלא ליתי להתענות ביי"ט עצמו : יום שלפני כו' וההוא לאו דאורייתא הוא ובעי חיזוק : **בעשרין ותמניא ביה**. באדר קאי במגילת תענית : **דלא יעידון מן אורייתא**. שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה : **הפגיננו**. צעקו בשוקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם : **אי שמים**. כלומר למען הקב"ה : **ורבי מאיר בתר חורבן הוה**. כמה דורות דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית ור' אליעזר תלמידו היה ור' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר כדאמרינן בשלהי ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) ור' מאיר תלמידו של ר"ע כדאמרי' בפרק קמא דעירובין (דף יג.) כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר : **דתנן כו'**. ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר הוה : **כלי זכוכית שנקבו**. שנטמאו ונקבן לטהרן מטומאתן : **אבר**. עופרת לסתום את הנקב : **יהודה בן שמוע מטמא**. לומר שחזרו לטומאתן ישנה ואע"פ שלא נגעו שוב בטומאה ואע"פ שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן ישנה כדאמר בפ"ק דשבת (דף טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד :

**וחכמים מטהרין**. דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלי בתר המעמיד ע"א כלי זכוכית טהורין שניקבו והטילו לתוכן אבר יהודה בן שמוע מטמאן טומאת כלי מתכות דאורייתא אם נגע בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרים מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן שאין כלי מתכות טמאין דאורייתא אלא המנויין בפרשה (במדבר לא) הזהב והכסף והנחשת והברזל וגו': **תנאי היא**. אי בטלה מגילת תענית: **הא איצטריך**. אי משום ירקא אי משום מתיא כדלקמן (דף כ.). **והא קמקלקלא ר"ה**. דנמצא שלא עשאוה בני הגולה כהלכה אם מעברין אלול: **דיקא נמי**. דלהכי חשו רבנן דלא ליקלקלו שאר מועדות והתירו שיהא ר"ה מקולקל לגולה: **ואלו אם נתעברה השנה**. לאחר שנכנס אדר הראשון והלכו השלוחים ישבו ב"ד ועיינו ועיברוה לעשות אדר השני אחר זה: **נוהגות בראשון**. ויצאו ידי חובתן בפורים שעשו בראשון: **כמה עיבור השנה**. ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה: **חדש**. קא סלקא דעתך כ"ט ימים: **מאי שנא**. למאן דאמר שלשים דאין צריך לחזור ולשלוח שלוחים על יום קידוש אדר השני: **דידעי**. בני הגולה שלעולם אדר הראשון מעובר וביום ל"א נתקדש: **למאן דאמר חדש נמי**. אין צריך להודיע דהא ידעי דלעולם חסר וביום שלשים נתקדש: **רצו חדש רצו שלשים**. לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר: **שמקדשין אותן ביום עיבוריהן**. יום שלשים קרי יום עיבור שאותו עושין עיבור לחדש כשמעברין אותו שמקדשין יום שלשים של שניהם לר"ח הנכנס יום ל' לאדר הראשון הוא ר"ח לאדר השני ויום ל' של אדר השני הוא ר"ח ניסן: **למימרא דחסידין עבדינן כו'**. בניחותא: **אחד מלא ואחד חסר**. דוקא קאמר ראשון מלא ושני חסר: **משום רבינו**. רב: **שהוקבע ר"ח בזמנו**. עד שאמרו לך הבאים מארץ ישראל קדשו ב"ד ר"ח אדר השני ביום ל' לאדר הראשון ועשו את הראשון חסר: **מחללין את השבת**. עדים שראו את הלבנה בחידושה מחללין את השבת לצאת חוץ לתחום לבא לב"ד להעיד לפנייהן לפי שהמועדין כולן תלויין בשני חדשים הללו וקס"ד חילולא דשרא רחמנא משום דקביעת ירחא לפי ראיית הלבנה הוא אם מלא מלא אם חסר

חסר: משום הכי מחללין. אם ראוהו ביום ל' שאם לא יבאו ויעידו שראוהו היום לא יקדשוהו ב"ד עד מחר ויעשו את החסר מלא:

א

-

כ

דף

אלא אי אמרת לעולם חסר. ואי נמי לא אתו עדים מקדשין ליה האידנא למה להן לחלל: על הראייה. על פי עדים דכתיב (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש: איכא דאמרי כו'. קא סלקא דעתיה חילול משום מצוה לקדש על הראייה הוא: משום הכי מחללין. שאם לא יחללו נמצא שיתקדש החדש בלא עדים: אלא אי אמרת זמנין מלא וזמנין חסר. מכדי בב"ד תליא כדאמרינן לקמן (דף כה.) אתם אפילו מזידיים: אמאי מחללין. ליתקנו בב"ד שימתינו עד יום שלשים ואחד שלא לחלל עליו את השבת וילכו ויעידו למחר ויקדשו על פיהם: נעבריה האידנא. מיום ל' זה יעברו את אדר: אי דאקלע יום שלשים בשבת. וראו בו את הלבנה: ה"נ. דמעברין ולא מחללין: הכא. דקתני מחללין כגון דאקלע יום שלשים ואחד בשבת ולא נראה החדש אתמול אלא היום דאי נמי לא אזלי מקדשי ליה בית דין האידנא דאין לך חדש יותר על שלשים ומקדשי ליה שלא על פי עדים הלכך מחללין לקדש על הראייה: מפני תקנת קרבן. מוספי ר"ח שיקרבו בזמן: ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה. הוי חילול שבת דידהו אלא שיהו המועדות בזמן לפי תולדות הלבנה: אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללין. בלאו דידהו נמי האידנא מקדשין ליה: ידעי חברין בבלאי. כלומר נותנין לב להכיר טובה שעושין עמהם בני ארץ ישראל שעיברו את אלול: משום ירקיא. להפריד שבת ויום טוב זה מזה כדי שלא יכמושו ירקות הנאכלות כשהן חייך בשבת שאחר יו"ט או ביו"ט שאחר שבת: משום מתיא. להפריד שבת ויום הכפורים זה מזה שלא יסריח מת שימות באחד מהן שיהא ראשון ולא יקבר לא היום ולא למחר: מאי בינייהו. תרווייהו איתנהו: יום הכפורים שחל להיות אחר שבת. אם לא יעברוהו: מ"ד משום מתיא מעברין. ודחינן ליום הכפורים ליום שני בשבת: אימת בעי לה. לירקות: לאורתא. למוצאי יום הכפורים: לאורתא טרח ומייתי. ואין צריך ללקט ע"ש הלכך לא מעברין: אפשר בעממי. דאמר מר (ביצה דף ו.) מת ביי"ט ראשון יתעסקו בו עממין: בחמימי. שורם בחמין וחוזרות

לקדמותן: **לדידן חביל לן עלמא**. אנו בני בבל חס לנו העולם ויש לנו הבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כא"י ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכין לעבר משום מתיא ומשום ירקיא אלא בשבילנו: **איני**. וכי מעברין חודש לצורך: **כשם שמעברין את השנה לצורך**. מפני האביב והתקופה ופירות האילן כדאיתא בפרק קמא דסנהדרין (דף יא:): **כזה ראה וקדש**. כיון שתראה קדש בו ביום: **לעברו**. לעשות את החסר מלא לצורך מותר: **לקדשו**. ביום שלשים והלבנה לא נראית ואם ימתינו עד יום מחר יהא שבת ויוה"כ סמוכין אין מקדשין לצורך: וה"ק יכול כשם שמעברין לצורך כך מקדשין לצורך ת"ל כזה ראה וקדש. ראה תחלה ואח"כ קדש אבל כשאתה מעברו ראה וקדש הוא: **מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו**. ביום שלשים שיחרישו בשביל לעברו: **ואין מאיימין**. ביום שלשים על העדים שלא ראוהו ואנן צריכין לקדשו היום כדי להפריד שבת מיום הכפורים שיאמרו ראינו ויעידו שקר: **היה מלמדנו מאיימין כו'**. אם אנו צריכין לעשותו חסר: **בניסן ותשרי**. שהמועדות תלויין בהן מקדשין לצורך: **בשאר ירחי לא**. ואם תאמר מה צורך לנו בשאר חדשים לחסר ולעבר כגון אותה ששנינו במסכת ערכין (דף ח:): אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמונה והתם מפרשין הטעם ואם עיברו שמונה ובזה לא נראית ביום שלשים נמצא שאנו צריכין לאיים עליהן לומר ראינו בשביל לקדש: **הא דתני רבה**. שאין מעברין ולא מקדשין לצורך: **אחרים היא**. דאמרי לעולם כל החדשים אחד מלא ואחד חסר כסדר מולד הלבנה שמתחדשת לעולם בסוף כ"ט ימים ומחצה שהן חמשים ותשעה לשני חדשים: **ארבעה ימים**. אם נקבע עכשיו באחד בשבת יהא לשנה הבאה בחמישי בשבת שזה חשבון שנים עשר חדש אחד מלא ואחד חסר עולה לשני"ד ימים והשלש מאות וחמשים כולם שבועים נמצא נדחה להלן ארבעה ימים: **ואם היתה שנה מעוברת ה'**. שמוסיפין עליה חדש חסר שדוחה להן מן שבועים שלימים יום אחד:

---

**ב**

-

**כ**

**דף**

**האי מיחזי כשקרא**. כשנראית בזמנה ואינן מעידין הרבה אחרים יש שראוהו ונראה שעל שקר עברוהו אבל כשלא ראוהו ואמרו ראינו אין



שקר נודע: **יכילנא לתקוני**. בלא ראיית עדים כי בקי אני בתולדות הלבנה והילוכה וסדר המזלות: **סוד העיבור**. ברייתא שנויה ברמזים: **נולד קודם חצות או לאחר חצות**. כך שנוי בה ורמז בעלמא הוא לומר קודם חצות חלוק מנולד לאחר חצות: **ידע מר**. מה חילוק יש: **כי סליק רבי זירא שלח להו**. לחביריו שבבבל שני דברים שלמד כאן: **צריך שיהא לילה ויום מן החדש**. היום הולך אחר הלילה להיות היום מן החדש שהיה בו ליל שלפניו למדנו שאם נראית הלבנה הישנה משחשיכה יום עשרים ותשעה שהוא ליל שלשים אין מקדשין אותו ביום שלשים וא"ת פשיטא דאין מקדשין שהרי לא תראה החדשה ביום שלשים דקיימא לן עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כדאמרינן לקמן איצטריך למ"ד מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואשמעינן דאם נראית הישנה בלילה אין מאיימין שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר: **וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי**. לפני שמואל ולא ידע לפרשה מה חילוק בין נולד קודם חצות לנולד לאחר חצות אני מפרשה לכם: **מחשבין**. את מולד הלבנה: **נולד קודם חצות**. היום בידוע שנראה היום קודם שתשקע החמה שאין הלבנה מתכסה מבני א"י שהם במערב אלא ששעות אחר חדושה מתוך קוטנה שהלבנה לעולם בששעות לאחר חדושה בקרן מערבית דרומית ונראית להם: **נולד אחר חצות**. בידוע שלא יראה היום שהיא קטנה כל ששעות ונעלמת מעין כל: **למאי נפקא מינה**. למיחשב הרי על פי עדים אנו מקדשין: **לאכחושי סהדי**. אם נולד אחר חצות ואמרו ראינו החדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדשו היום עדי שקר הם: **כ"ד שעיי מכסי סיהרא**. סמוך לחידושה מלפניו ומאחריו היא מתכסה מן העין מתוך קוטנה ששעות לפני חדושה וששעות לאחר חדושה נעלמת מכל אדם קודם לכן ולאחר מכאן שתים עשרה שעות שהיא במזרח נראית לבני מזרח ולא לבני מערב מתוך קוטנה וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח והיא לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית כך ראיתי ביסודו של רבי סעדיה ז"ל הילכך כשהישנה מתכסה במזרח אין החדשה נראית לבני מזרח עד כ"ד שעות וכשמתכסה מבני מערב אין החדשה נראית להן עד כ"ד שעות: **לדידן**. לבבל דקיימין במזרח: **מכסיא שית מעתיקא**. ולא יותר מה טעם מפני שהלבנה הישנה שלפני חדושה בקרן דרומית מזרחית ורואין אותה בני בבל הסמוכים למזרח ונעלמת מהן מכאן ואילך מתוך קוטנה ולסוף ששעות של חדושה היא עומדת בקרן דרומית מערבית ורואין אותה בני א"י הסמוכין למערב ולא בני בבל וכן כל י"ב שעות שאחר ששעות הראשונות הרי שמתכסה החדשה מבני בבל י"ח שעות ולאחר י"ח שעות

כבר גדולה היא ונראית בכל מקום: **לדידהו שית מחדתא**. כמו שפירשתי שלבסוף שש נראית לבני מערב: **ותמניסר מעתיקא**. כמו שפירשתי שהישנה בסוף תכליתה לעולם במזרח וכל שמונה עשרה שעות של ישנה מתוך קוטנה לא נראית במערב אבל קודם לכן גדולה היתה ונראית למרחוק: **לאכחושי סהדי**. אם יאמרו ראינו הישנה והחדשה בתוך עשרים וארבע שעות שקר העידו: **עד ערב תשבתו**. למדנו שהיום הולך אחר הלילה לעניין המועדות: **עד יום האחד ועשרים בערב**. למדנו יציאת המועד בערב הרי שהלך היום אחר הלילה: **חצות לילה איכא בנייהו**. מאן דיליף מיום הכפורים הולך אחר תחילת הלילה דכתיב מערב עד ערב ולדידהו אם נראית הישנה אפילו בתחילת ליל שלשים שוב אין החדש מתקדש ביום שלשים ולמאן דיליף ממצות אין היום הולך אחר תחילת הלילה שהרי מחצות לילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מצה רשות ובלבד שלא יאכל חמץ כדאמרינן בשילהי ערבי פסחים (דף קכ:): וחצות לילה ראשון חלוק מהם ונמשך עם הפסח הנשחט בארבעה עשר שהמצה נאכלת עמו חובה ולדידהו אפילו נראית הישנה בתחילת הלילה מאיימין למחר על העדים לומר ראינוהו אם צריכין אנו לקדשו ביום שלשים להרחיק יום הכפורים משבת: **כל ספיקא לקמיה שדינן**. אין אנו צריכין להקדים פסח או סוכות בי"ד ליום שלשים של אדר ושל אלול מחמת ספק שמא קדשו בית דין את החדש ביום עשרים ותשעה אבל צריכין אנו לעשות יום טוב שני ביום ט"ז מספק שמא עיברו בי"ד את האדר וקבעו ניסן ביום שלשים ואחד וכן באלול: **למימרא דחמיסר ושיתסר נו'**. בניחותא כלומר אשמעינן רב נחמן הכי: **דלמא חסרו לאב**. ונמצא יום עשרים ותשעה באלול שלנו שעיברנו את אב היה יום שלשים שלהן וקבעו בו ראש השנה וכן לענין ניסן דלמא חסרו לשבת:

---

א

-

כא

דף

**תרי ירחי חסירי קלא אית להו**. דטבת חיסרו ממה נפשך כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר ואם איתא דחסרוהו לשבת כבר יצא הקול לפני הפסח ובא אצלנו אף למקום שאין שלוחי בי"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואב שהרי תמוז תמיד חסר: **בסיס תבשילא דבבלאי**. אכלו לחם למעדנים ביוה"כ שבא"י שהרי בי"ד עיברו את החדש והיו

מתענים : **אסהיז**. ונקבל עלינו ולא נאכל : **לא שמעתי מפי ב"ד מקודש**. לא אעיד לכם דאמריי לקמן בפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מבערב כגון אם לא קדשוהו ביום ל' יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא אבל על ניסן ותשרי אע"פ שיודעין שיקדשוהו למחר ביום ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשלשים ושנים אפ"ה אין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי ב"ד שלא הייתי במקום שישבו סנהדרין שם : **דמטו שלוחי ניסן**. שב"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין כדתניא בפרקין (לקמן ע"ב) על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים בינתיים לעכבם ובתשרי יש ר"ה ויוה"כ שאין השלוחין הולכין בו : **ליעבדו תרי יומי**. טבי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעתו : **גזירה ניסן אטו תשרי**. שאם תנהיגם לעשות בניסן יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו : **רבי אייבו ור' חייא בר אבא**. תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם : **עבדו יומא חדא**. בני המקום : **יתיב בתעניתא תרי יומי**. עם לילותיהם שמא עיברו ב"ד את החדש ויום אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן : **דס תהא אחריתו**. הריני מת על ידך שתזקיקני להתענות ב' ימים ובי' לילות דס תהא אחריתו נוטריקון של דמהריא : **כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן**. שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ט"ז וקיימא לן דיום התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' יג.) נמצאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל : **עברה לההיא שתא**. כאחרים דאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (שם :) : **ולא תחוש לה**. למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותיהו אלא ודאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב את חדש האביב שיהא בחידוש ואביב הוא יום תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס בו שניסן קרוי אביב על שם בישול התבואה ובישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקיץ והחורף אחר חשבון החמה הם והזהירך הכתוב לשומר שיהא בחידוש ואין לשון חידוש נופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יום למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיום י"ד ואילך ישנה היא ואילו היה תקופת ניסן ביום ט"ו לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד ותפול התקופה ביום י"ד אבל כשהיא באה ביום ט"ז בניסן לא די לן בעיבורו של אדר וצריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני נמצא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן

הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (שם) אליבא דאחרים דכי מטיא בט"ו מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה: **שמור אביב של תקופה**. דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה: **סיהרא דמשלים ליומא**. שהירח משלים מאורו עם הנץ החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

---

**ב**

-

**כא**

**דף**

**מתני' על שני חדשים מחללין את השבת**. עדים שראו את החדש: **שבהם שלוחים**. ב"ד שולחין לסוריא להודיע לגולה יום קביעותם הלכך חשיבי ומן התורה מחללין על כולן אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהם ולא איכפת למלאן ולחסרון ע"פ עדים אך שני חדשים אלו העמידום על דין תורה שכל המועדות תלויין בהן: **תקנת קרבן**. של ר"ח שיקריב בזמנו: **גמ' ותו לא**. נפקי שלוחים (יוצאים) אלא אהני דקתני שבהן שלוחים יוצאים לסוריא: **שלוחין יוצאין מבערב**. כגון נראה בעליל ביום כ"ט או בליל שלשים דודאי יקדשוהו ב"ד מחר א"נ בחדש מעובר דפשיטא לן שביום ל"א יתקדש משלא נתקדש בזמנו שלוחין יוצאין מב"ד ואין ממתנינן עד למחר שישמעו מקודש מפי בית דין כדאמרינן לקמן (דף כד.) ראש ב"ד אומר מקודש ויעידו לגולה: **על ניסן ועל תשרי**. אין שלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש הלכך בשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת השלוחין שאין השלוחין מחללין שבת לצאת היום וכשלא יבאו העדים היום יתעבר החדש והכל יודעין שהם קדשוהו למחר והשלוחים יצאו משתחשך לומר שעיברו את אלול אבל בניסן ותשרי אם לא יבאו העדים היום ויתעבר החדש לא יצאו השלוחים עד מחר שאין ב"ד מקדשין בלילה נמצאו ממעטין את הלוחן מהלך לילה ויותר כיצד אם יבאו העדים ויעידו ויקדשוהו בשבת ויהא פסח בשבת יש זמן לשלוחים מהלך י"ב יום שלימים שהרי למ"ש יצאו וילכו כל ימי החול של ב' שבועות הללו שלימים ואם לא באו העדים היום לא יצאו השלוחים עד מחר ועל כרחם שבת של ערב הפסח ישבותו נמצא שלא הלכו י"ב ימים שלימים וא"ת היאך הוא תולה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים הרי השלוחים עצמן לא ניתן להם לחלל טעם החילול כדי שיתקדש החדש בזמנו הוא כדקתני ובהן מתקנין את המועדות

דרחמנא אמר אשר תקראו אותם במועדס (ויקרא כג) אפי' בשבת ויציאת השלוחים דקתני אינו אלא לייפות וליישב את טעם החילול אף בשביל זאת דיש דברים שאין הטעם תלוי בהם והם נעשים סעד לדבר ליישבו ולייפותו כאותה ששנינו בסנהדרין (דף יא.) אין מעברין את השנה מפני הגדיים והטלאים אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד מהודעין אנחנא לכוון דגוזלייא רכיכין ואמריא דערקין כו': **אשר תקראו אותם במועדס**. הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן מקרא קודש היינו קדוש ב"ד: **יכול כשם שמחללין**. העדים כדי שיתקדשו בזמן: **כך מחללין**. השלוחים עד שיתקיימו המועדות בזמן: **מתני' נראה בעליל אין מחללין**. לפי שאין צורך: **ארבעים זוג**. שני עדים זוג אחר זוג: **גמ' בעליל לארץ**. גלוי לכל: **חמשים שערי בינה כו'**. סיפיה דהאי קרא דרשי רב ושמואל מזוקק שבעתים שבע שביעיות והם חמשים חסר אחת שנמסרו למשה למדנו שחמשים נבראו שהרי מעט נחסר מאלהים: **דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים וגו'**. במזמור מה אנוש כי תזכרנו:

---

א

-

כב

דף

**מעשה ועברו יותר מארבעים זוג וכו': שזפר**. כך שמו: מתני' אב ובנו שראו את החדש כו': **שאם יפסל**. יכשל בפיו כשיבדקוהו כדלקמן (דף כג): **גמ' תהא כשרה בכס**. ואע"פ שהם אחים: **תהא מסורה לכס**. לחשובי הדור אני מוסר שיקבלו העדות ויקדשו החדש ולא להכשיר קרובים בא: **היכי תנית**. מתניתין קמיה דרב מי המכשיר ומי הפוסל: **איפכא**. תנינא ר' יוסי אומר אב ובנו וכל הקרובים כשירין אר"ש מעשה בטוביה כו': **א"ל משום הכי**. דאפכת דר"ש לרבי יוסי לא אמר לך מידי כי אמרת הלכה כרבי (יוסי) דהיינו דר' (שמעון): מתני' אלו הן הפסולין כו': **בקוביא**. חתיכות של עצם שמשחקין בערבון ואמור רבנן אסמכתא לא קניא והרי הן גזלנין מדרבנן דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש כדכתיב (שמואל ב כג) ויגזל את החנית מיד המצרי: **ומלוי ברבית**. לא גזלן דאורייתא הוא למפסליה משום אל תשת עד חמס (שמות כג) דהא מנפשיה יהיב ליה: **מפריחי יונים**. היינו נמי כעין קוביא אי תקדמיה יונך ליוני: **וסוחרי שביעית**. עושין סחורה בפירות שביעית דרחמנא אמר (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה (ע"ז סב.) ולפי שנחשדו

כל אלו לעבור על דת מחמת ממון חשדום להיות מעידים שקר ע"י ממון ושוחד: **והעבדים**. פסולי דאורייתא הוא ק"ו מאשה כדאמרן בב"ק (דף פח.). **גמ' הא אשה כשרה לה**. כגון להעיד על מיתת אדם להשיא את אשתו ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה: **לעדות אשה**. להתירה להנשא ודוקא גזלן דדבריהם אבל גזלן דאורייתא דחציף לעבור בפרהסיא לא הכשירו חכמים לעדות אשה ואע"פ שהכשירו את העבד ואת האשה דפסולי דאורייתא: מתני' מי שראה את החדש כו': **מרכיבין אותו**. אף בשבת: **ואם צודה להם**. אם יש אורבים בדרך כמו ואתה צודה את נפשי (שמואל א כד) והבייתוסים והכותים הם היו אורבים להם לעכבם כדי להטעות את חכמים:

---

## פרק שני - אם אינן מכירין

מתני' **אם אין מכירין אותו**. אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: **משלחין**. ב"ד שבעירו אחר עמו. להעיד עליו לפני ב"ד הגדול (שבמקדש) את החדש: **משקלקלו הבייתוסים**. מפרש בגמרא: **גמ'**

---

## דף כב - ב

**וחד מי מהימן**. להכשירו לזה בחזקת נאמן: **מעשה שבא**. העד לפני ב"ד בשבת להעיד על החדש: **ועדיו עמו**. להחזיקו נאמן: **חד מי מהימן**. לעדות החדש: **משפט כתיב ביה**. כי חק לישראל הוא משפט וגו': **באושא**. כשישבה סנהדרין שם ושם היו מקדשין את החדש: **משום כבודו דרבי נהוראי**. שהרי לא הוזכר ר' נהוראי אלא ללמוד ממנו שאדם גדול כמותו נהג היתר בדבר ואין כבודו שנביא את ראיותינו אף מחבירו הקטן ממנו: **סהדא אחרינא הוה באושא**. המכיר את העד הזה: **מספיקא**. שמא אין אותו העד בביתו: **להטעות את החכמים**. שאירע יום ל' של אדר בשבת ולא נראה חדש בזמנו והבייתוסין מתאוין שיהא יום ראשון של פסח בשבת כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת לפי שהן

דורשין ממחרת השבת יניפנו ממחרת שבת בראשית כמשמעו ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החדש היום: **אחד משלנו**. ולא הכירוהו: **מאתים זוז נתונים לך במתנה**. ותהא רשאי לעכבן ואע"פ שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך דיש רשות לב"ד לקנוס ממון ולעשותו הפקר כדאמרינן ביבמות (דף פט:): מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וגוי יחרם כל רכושו וגוי (עזרא י): **ימתח על העמוד**. למלקות כדאמרינן במסכת מכות (דף כב:): כופת שתי ידיו על העמוד: **מתני' בראשונה היו משיאין משואות**. לאחר שקדשו החדש ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלוח לגולה להודיע כי המשואות מודיעים אותן: **משקלקלו הכותים**. והשיאו גם הם משואות שלא בזמן החדש להטעות ישראל וב"ד לא היו משיאין משואות אלא בחדש שנתקדש ביום ל' כדאמרינן בפירקין וכשלא היו משיאין לערב של יום ל' הכל יודעין שהחדש מעובר ופעם אחת עיברו ב"ד את החדש ולא השיאו משואות לערב ל' והכותים השיאום בהרים שלהם והטעו את בני הגולה לעשותו חסר: **כלונסות**. פירטק"י בלע"ז: **ארוכים**. כדי שיראו למרחוק: **וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן**. כל אלו מרבים שלהבת: **וכורכן במשיחה**. לונצ"י בלע"ז קושרם בחוט של משיחה בראשי הכלונסיות: **ומאין היו משיאין משואות**. מה שם ההרים: **מהר המשחה**. מתחילין הוא הר הזיתים שלפני ירושלים עד שרואין שעושין כן בהר סרטבא: לחוורן וכו': את הגולה בני בבל אנשי פומבדיתא והמה מודיעין לכל בני מדינת בבל: **כמדורת אש**. מפרש בגמרא מדורת אש לשון היסק גדול: **גמ' לקדשו**. להודיען שנתקדש: **לאור עיבורו**. לערב יום שלשים נגהי ל"א יום שלשים קרוי יום עיבורו כדאמרינן לעיל (דף יט:): על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהם ועל שם שממנו מעברין את חדש היוצא קרוי יום עיבור: **ר"ח חסר**. ר"ח הנקבע ביום שלשים שהחדש היוצא נמצא עכשיו חסר: **שחל להיות בע"ש**. ולא נוכל לחלל שבת לאורו להשיא משואות ונשיא אותם למ"ש: **ואי אמרת**. שנהא רגילין בין אחסר בין אמלא:

---

א

-

כג

דף

**אתו למיטעי**. השתא בני הגולה אמרי כו' אבל השתא דלא עבדינן אלא אחסר כי עבדינן למוצאי שבת ידעי דחסר הוא: **ועבדינן אמלא**. ואנן

רגילין לעשות כל שאר המלאין : **מידע ידעי דחסר הוא**. ומחמת איסור שבת שאירע בליל משואותיו נמנעו מלהשיא : **דאיתנוסי**. בשכרות של משתה השבת : **וליעביד אמלא ולא אחסר**. וכי מקלע ר"ח חסר בערב שבת ולא עבדין מידע ידעי דחסר הוא ולא תלו בשכרות אלא במידי דשכיח דכל חדשים חסרין לא עבדין והא נמי לא עבוד : **אמר אביי משום ביטול מלאכה כו'**. ולא גרסינן גזירה אי אמרת נעביד אמלא ולא אחסר אין לך ר"ה שאין מתבטלין בני הגולה ממלאכה שני ימים יום ל' שמא היום ר"ה ויום שלשים ואחד שמא עיברו את החדש והיום ר"ה אבל כי עבדין משואות אחסר לאור יום ל' ידעי שביום שלשים נקבע ויעשו מלאכה למחר ואין בטלין שני ימים אלא במעובר : **כיצד היו משיאין כו' : אמר רב אדרא**. כך שם האילן כדאמרינן במסכת ביצה (דף טו :) יטע בהן אדר : **תורניתא**. פיניי"א בלע"ז : **ברתא**. בוס"ו בלע"ז : **שאגא**. ש"פ בלע"ז : **בוטמי**. אולמ"י בלע"ז : **בלוטי**. צירקו"ה בלע"ז שגדילין בו פירי שקורין גליאנד"ה : **כסיתא**. מין עץ העולה בקרקע הים ושמו קוראל"ו : **ערי**. לויר"ו שם האילן ואת פריו קורין ביי"ש : **דולבי**. קשטאניי"א : **וצי אדיר לא יעברנו**. לנחל שעתיד לצאת מבית המקדש : **זו בורני גדולה**. ספינה שקורין דרומוני"ט : **היכי עבדי**. אותה בורני גדולה למאי עבידא : **חלא**. חול : **עד דשכנא**. שוליה שוכנים בקרקעית הים ועודנה נראית למעלה מן המים דבמקום שהאלמוגים גדילים בים אין הים עמוק כל כך : **בר אמוראי**. מלומד לשוט בנהרות : **וקטר אטוני דכיתנא**. חבילי פשתן שהן קשין לינתק וקושר ראשו אחד בשורש האילן וראשו אחד בבורני : **ושקלי**. הנך גברי חלא דספינתא ושדו לאבראי והיא עולה מתוך המים ועוקרת שרשי האילן : **פרוותא**. פורט"ו בלע"ז ובלשון משנה נמל : **מסקן מרגנייתא**. מקרקעית הים על ידי בר אמוראי : **ומקרייא פרוותא דמשמהיג**. אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה : **ונקיתי דמים לא נקיתי**. אם באתי לנקות את העכו"ם משאר עונות לא אנקם מדמם של ישראל :

---

**ב**

-

**כג**

**דך**

**אף חרים וכייר וגדר**. היו משיאין המשואות בראשי הרים שלהן : **ביני ביני**. דהנך דמתניי הוו קיימין הנך : **באיזך גיסא**. א"י לצד בבל שני



צדדים של איי נמשכין לצד בבל: **בין כל אחת ואחת**. דהנך דמתניתין: **איסתתום דרכי**. ואחזו ההולכין דרך עקלתון: **בסירים**. קוצים: **מתני'** **חצר גדולה היתה בירושלים כו' כל העדים מתכנסין**. ביום השבת שחללוהו לבוא ולהעיד: **לא היו זזין משם**. לפי שיצאו חוץ לתחום והיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות: **מן הנהר**. שהוא גדל פתאום ושוטף את בני העיר ואת הילדים: **גמ' ויעזקהו**. סייגו בגדר אבנים סביב סביב בעיגול כמו טבעת: **לישנא דצערא**. על שם שאסורין כאלו בזיקין שאין זזין משם כל היום: **סעודות גדולות**. אלמא לא הוה להו צערא: **מתני'** **כיצד בודקין את העדים כו' לפני החמה**. החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון והלבנה אינה נראית ביום שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה מדלא קתני למזרחה או למערבה שמע מינה אין נראית להם בדרום וקא ס"ד שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה לצפונה של חמה ראיתם אותה או לדרומה של חמה ובגמרא פריך לפני החמה היינו לצפונה שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם לדרומה אלא בזמן ששניהן החמה והלבנה במערב שאם הם בדרום אינה יכולה להיות לא לצפונה ולא לדרומה אלא או למזרחה או למערבה וכשהן במערב אם לפני החמה היא זהו לצפונה שהרי לצד צפון הם הולכין ואם לאחריה היא הרי זה לצד דרום: **כמה היה גבוה**. מן הארץ לפי ראיית עיניכם: **לאין היה נוטה**. ראשי הפגימה לאיזה צד נוטין לצד צפון כזה ( ) או לצד דרום כזה ( ): **אם אמר לפני החמה לא אמר כלום**. מפרש בגמרא: **גמ' היינו לפני החמה היינו לצפונה**. הא חדא מילתא היא כדפרישית לעיל: **פגימתה לפני החמה**. פונה לצד החמה או לצד אחר ועלה קתני סיפא אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה: **דלא לימרו עובדיה**. העובדין את החמה:

**גירי קא משדייא**. החמה הזאת חצים היא יורה להלחם בכופרין בה שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת לצד פניו: **כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים**. בימות החמה כגון ביום ארוך של תקופת תמוז חמה

שוקעת לסוף מערב לצד צפון כדתניא בעירובין (דף נו.) חמה יוצאת ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון חמה יוצאת ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום ניסן ותשרי חמה יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב תקופת ניסן היום והלילה שוין חמה יוצאת בחצי מזרח ומהלכת חצי מזרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת ובלילה סובבת למעלה מן הכיפה חצי מערב וכל צפון וחצי מזרח וזורחת ולמחרת התחיל היום להיות זורח מעט מכנגד חצי מזרח לצד צפון ושוקע להלן מחצי מערב לצד צפון וכן כל יום ויום נמשכת מעט בין בזריחה בין בשקיעה וכשמגיע יום תקופת תמוז היא זורחת בקרן מזרחית צפונית ומהלכת ג' רוחות ושוקעת בקרן צפונית מערבית ומשם ואילך הימים מתמעטין והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה לצד דרום וכשמגיע תקופת תשרי יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב והיום והלילה שוין ועוד מושכת והולכת לצד דרום עד תקופת טבת ואותו היום יוצאת בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית ומשם ואילך נמשכת לאחוריה לצד צפון לזריחתה מרבה הילוכה לצד צפון מעט ושוקעת וכן תמיד עד תקופת ניסן שיוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב נמצאת בימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני שקיעתה ופעמים כולה וכל ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב ופעמים שאינה נכנסת בו אלא דבר מועט והלבנה לעולם בחידושה בקרן מערבית דרומית הלכך בימות הגשמים שאין החמה נכנסת למערב אלא בשקיעתה הלבנה קודמת לתוך המערב נמצאת לבנה בצפון ובימות החמה שהחמה במערב הרבה היא קודמת הלבנה ברוב החדשים לצד צפון נמצאת לבנה בדרום: **אבל מצטרפין לעדות אחרת.** אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו: **ראינוהו במים.** תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה: **בעבים.** יום המעונן היה וראינוהו מאירה דרך עוביו של עב: **עששית.** קנדיל"ה בלע"ז: **כל הכי חזו ואזלי.** בתמיה מאחר שראוהו למה לא יעידו וכי לעולם הם צריכים לראותו: **מדעתנו.** כדי להעיד עליו: **כוביתא דעיבא.** עיגול של עב לבן: מתני' ראש ב"ד אומר מקודש כו': **גמ' מקראי קדש.** תרי זימני משמע: ר' אלעזר בר' צדוק אומר כו': **בזמנו אין מקדשין אותו.** שאינו צריך חיזוק: **מעובר אין.** דמשמע משחשיכה נתעבר: **אבל מקודש לא.** קתני הרי זה מתקדש למחר: **מעובר איצטריכא ליה.** כלומר לעולם למחר בעי קידוש והאי דלא תנייה משום דאיצטריכא לאשמועינן מעובר: **דהואיל ובזמנו ראוהו.** סד"א לא ליעברוה ואי תנא הרי זה מתקדש למחר הוה אמינא לעולם מיומא קמא מתקנינן מועדותיה: מתני' דמות צורות לבנה: **גמ' לא תעשון אתי.** צורות העומדים אתי:

של חמשה. נרות: ושל ששה. נרות: ואפילו של שאר מיני מתכות. לפי שכיוצא בהן כשירה לפנים כדתניא (מנחות דף כח: ) ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת: אף של עץ לא יעשה. שכיוצא בה כשירה לפנים דר' יוסי ברי' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי מאי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט חרס והכי מפרש לה במנחות (שם): כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. כשגברה ידם על היונים והוציאו מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב: בבעץ. שטייניו בלע"ז: דמות ארבעה פנים. לגוף אחד כעין חיות הקדש דהיינו אתי שכסא כבוד רכוב עליהן: פרצוף אדם לחודיה תשתרי. שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר עד דאיכא כולהו בהדי הדדי: שבמדור העליון. ברקיע שביעי דדייקינן אתי אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן ברקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יב:): שלשול. תולעת: אפיקים. מוצאי מים ביברי"ש בלע"ז: אחרים. נכרים: והא רב יהודה. שהיתה לו צורה בטבעתו ואחרים עשאוה וא"ל שמואל דנישקליה מיניה: סמי עיניה. כלומר השחת צורתו: ומשום חשדא. שלא יאמרו ע"ז היא לו: אסור להניחה. באצבעו: ומותר לחתום בה. שחתימתה שוקעת: וכשחותמה שקוע. חתימה בולטת חותמה בולט המתכת חרות סביב סביב והצורה עומדת כמות שהיא חותמה שוקעת שהצורה חקוקה וחרותה במתכת: דשף ויתיב בנהרדעא. מקום הוא ויש פותרין שחרב וחזר ונבנה ותמיד היתה שכינה מצויה שם ויכניה וגלותו בנאוהו שנשאו עמהם מאבני ירושלים ועליהם נאמר (תהילים קב) כי רצו עבדיך את אבניה: אנדרטא. צלם דמות המלך: והא ר"ג יחיד הוה. וניחוש נמי לחשדא: מתניי מעשה שבאו שנים כו': ראינוהו שחרית במזרח. את הישנה:

**וערבית במערב.** את החדשה: **עדי שקר הם.** דקיימא לן (לעיל דף כ:): עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כך פירשו רבותי ולבי נוקפי מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ואין לשון ביאת ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה היא נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חידושה ונראה לי דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בו נורי לפי שאינה ממהרת לרוץ בייב שעות שביום מתוך המזרח לתוך המערב וע"ז קאמר פעמים שבא בדרך ארוכה ושוהה לבא: **ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו.** ביום שלשים: **וליל שלשים.** שהיו מצפין ב"ד והעם שתהא מגולה ויראוה מאחר שהעדים ראוה ביום לא נראה להם: **רואה אני את דבריך.** לעבר את החדש: **הלך ומצאו.** הלך ומצאו ר"ע לר' יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים: **אשר תקראו.** בקריאת בית דין תלאו הכתוב: **בא לו.** ר' יהושע אצל רבי דוסא: **למה לא נתפרסמו שמותן כו'.** שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו ולומר וכי בית דין זה כמשה ואהרן כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם: **גמ' דחזי' לסיהרא.** ישנה: **שקל קלא.** פיסת רגבים מוטי"א בלע"ז: **לאורתא בעינן לקדושיך.** צריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה לחסר את אלול ולאיים על העדים לומר ראינוהו בזמנו לקדשו למחר ואף על פי שלא ראוהו לפי שהיה עיבור החדש דוחה את יום הכפורים אצל שבת: **ואת קיימת הכא.** ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו את החדש למחר כדאמרן לעיל פרק קמא (כ:): צריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור כ"ט אין מקדשין מחר את החדש: **זיל לעין טב וקדשיה.** דואג היה שלא ירננו עליו בני עירו כשיקדשנו למחר לפי שראו הישנה כל יום כ"ט וסלק תלונותם מעלי ומורי פירש שגזרו גזרה במקומו שלא יקדשו את החדש: **דוד מלך ישראל.** נמשל כלבנה שנאמר בו (תהלים פט) כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם: **(ונראית דמות לבנה. בעשרים ותשעה):** **שידעו שלא קדשו בית דין את החדש.** שאין מספידין ביום טוב: **אתם אתם אתם.** שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם בפרשת שור או כשב וקרי ביה תקראו אתם: **שוגגין.** מאליהן כסבורין שהוא ראוי להתעבר וטועין: **מוטעין.** על ידי עדי שקר: **שלא יאמר אדם.** על בית דין שבימיו וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו עכשיו שלא נתפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן הרי הוא כאחד משאר זקנים שאינך יודע מי הם: **ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן.** שמואל הנביא אמר

לישראל הקדוש ברוך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו משה  
ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל:

---

## דף כה - ב

---

**ואומר**. בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים  
אל ה' והוא יענם הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן ובכתובים  
הראשונים כתוב ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל שלשה קלים  
עם שלשה חמורים: **הא אין לך לילך כו'**. הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך  
לבקש אלא שופט שהיה בימיך: **אל תאמר מה היה שהימים הראשונים**  
**היו טובים מאלה**. כי לא מחכמה שאלת על זה לפי שהדורות היו טובים  
וצדיקים מן אחרונים לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה שאי  
אפשר שיהו אחרונים כראשונים:

---

## פרק שלישי - ראוהו בית דין

---

**מתני'** ראוהו בית דין וכל ישראל ונחקרו העדים. מפרש בגמרא אי נמי  
נחקרו העדים: **ראוהו בית דין בלבד**. שאין מי שיעיד אלא הם ולא  
ארישא קאי בסמוך לחשיכה אלא שהיה שהות לקדש: **יעמדו שנים**  
**ויעידו בפניהם**. ואע"פ שכולן ראוהו ובגמרא פריך לא תהא שמיעה  
גדולה מראייה: **ויעידו בפניהם**. השנים: **שאין היחיד נאמן**. לומר  
מקודש בפני עצמו לכך צריך להושיב מחביריהן אצלו: **גמי למה לי**  
**למיתני כל ישראל**. הרי ראוהו בית דין: **איפרסמא ליה מילתא**. דביום  
שלשים נראה לקדשו: **נחקרו העדים למה לי**. חקירתן אחרי שהכל ראו:  
**למה לי למתנייה לחקירה כלל**. כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל  
ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נחקרו העדים: **סלקא דעתך**  
**אמינא**. היכא דאיכא חקירת עדים ביום תו לא ניעברוה אלא יגמרו הדבר  
בלילה ויקדשוהו ביום שלשים לענין תיקון המועדות: **משפט**. היינו  
תחילת דין: **כי חק הוא**. בקידוש החדש דרשינן ליה בפי קמא (דף ח:):

**משפט ביום.** נפקא לן בסנהדרין (דף לד:) מוהיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות כו': **ואמאי.** יעמדו שנים ויעידו הלא ראוהו כולן יקדשוהו בראייתם דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראייה דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש: **שראוהו בלילה.** הלכך למחר אי לאו שמיעה על מה יקדשו: **למימרא דעד נעשה דיין.** מי שראוי להיות עד בדבר נעשה דיין ואלו כולן ראויים להיות עדים שהרי כולם ראוהו:

א

-

כו

דף

**מקצתן נעשין עדים.** ויעידו בפני חבריהם דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו': **ומקצתן נעשין דיינים.** אבל המעידים לא ישבו וידונו עמהם דהראוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין וגבי עדות החדש גופה נמי לא אכשרנא במתניי להיות העדים נעשים דיינים דאם כן למה לי יושיבו מחבריהם יעידו בפני יחיד ואחר כך ישבו הם עמו ויקדשו והכי אמרינן ליה בפרק שני דכתובות (דף כא:): **כולן עדים הם.** ראויים להעיד: **והצילו העדה.** יהפכו בזכותו: **מתניי כל השופרות.** בין של איל בין של יעל: **שהוא קרן.** אינו קרוי שופר וגבי יוה"כ שופר כתיב (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא (דף לד.) גמרינן ר"ה מיובל: **בקרן היובל.** ויובל דיכרא הוא כדמפרש בגמרא: **גמ' אקרו קרן ואקרו שופר.** אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במתן תורה (שמות יט) במשוך היובל וגו' וכתיב ויהי קול השופר: **וקרני ראם קרניו.** של בכור שורו קרן אשכחן דאקרי: **ותיטב לה'.** תפלתי משופר ובשור קא משתעי קרא: **שור שהוא פר.** ביום שנקרא שור היה גדול כפר זהו שור של מעשה בראשית שביום שנברא נברא בקומתו ושור בן יומו קרוי שור שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז ופר אינו נקרא עד בן שלש: **אין קטיגור.** זהב העגל ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא: **הואיל ואישתני.** להיות דם ואין מראית הפר ניכר: **חוטא בל יקריב.** האדם לא יקריבנו הלום שהוא חטא בו: **חוטא בל יתנאה.** להתקשט בו בקרבו הלום: **כיון דלזכרון קא אתי כלפניו דמי.** שופר נמי אע"ג דלית ביה משום חוטא בל יקריב ולית ביה משום חוטא בל יתנאה כיון דלזכרון קא אתי כבגדי כהן גדול שלפניו

דמי : **גילדי גילדי**. בכל שנה ושנה ניכרת תוספתו והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון בתכליתו של ראשון תחילת השני : **גמולה**. מובדלת : **טוחות**. לשון חלוקות : **שכוי**. לשון ראייה כמו וישקף (בראשית יט) ומתרגמינן ואיסתכי :

**ב**

-

**כו**

**דף**

**קבען פלניא**. גזלני פלוני : **במה קבענוך**. המעשר והתרומה אתם קובעים אותי : **מאי סירוגין**. ששנינו במגילה (דף יז). קראה סירוגין (סירוגין) : **פסקי**. לפרקים שאינן נכנסין יחד : **מאי חלוגלות**. ששנינו בפ"ק דיומא (דף יח). כל שבעת הימים לא היה אוכל השום והחלוגלות : **פרפחיני**. ירק שקורין עורקל"י : **סלסלה**. חפוש והפך במטמונים של תורה : **והוה דרינא טונא**. נושא משוי : **מתני' שופר של ראש השנה של יעל פשוט**. מפרש טעמא בגמרא דמידי דתפלה בעי פשיטות : **יעל**. שטיי"ן בו"ק : **ופיו מצופה זהב**. בשל מקדש קאמר : **שופר מאריך**. לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן נשמע קול השופר : **ובתעניות**. דאמרינן במס' תענית (דף טו) : תקעו הכהנים תקעו : **בשל זכרים**. אילים שסתמן כפופין : **ושתי חצוצרות באמצע**. שני שופרות להן אחד מכאן ואחד מכאן והן באמצע : **שמצות היום בחצוצרות**. דלכנופיא בעלמא נינהו וכל כנופיא בחצוצרות דכתיב (במדבר י) והיו לך למקרא העדה : **שוה היובל לראש השנה לתקיעה**. בפשוטין ואף על גב דתקיעתו ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת מכירת שדות אפילו הכי כדר"ה בעי למעבדי דגמרינן לה לגזירה שוה שביעי שביעי בפ' בתרא (דף לד). **ולברכות**. דבעי למימר תשע ברכות ביום הכפורים של יובל : **ר' יהודה אומר כו'**. טעמא מפרש בגמ' : **וביובלות בשל יעלים**. וגזירה שוה לא גמיר : **גמ' ושל כל השנה**. של תעניות : **קמ"ל**. בר"ה אית ליה כרבי יהודה אבל ביובל לית ליה משום גזירה שוה : **במאי קמיפלגי**. תנא קמא ורבי יהודה : **כמה דכייף איניש**. בתפלתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א ט) הלכך בראש השנה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין ויובלות שהן לקרוא דרור בעינן פשוטין וגזירה שוה לית ליה : **כמה דפשיט טפי עדיף**. משום נשא לבבנו אל כפים (איכה ג) הלכך בראש השנה בפשוטין דלתפלה הוא ודיוה"כ נמי משום דשויה בגזירה

שוה ובתענית דלכנופיא לא איכפת לן ועבדינן כפופין להכירא ולר' לוי אית ליה כר' יהודה דלתפלה בעינן כפופים וביום הכפורים סבירא ליה דשוה היובל לראש השנה כרבנן הלכך תרווייהו בעינן כפופים :

---

א

-

כז

דף

ופיו מצופה זהב כו' במקום הנחת פה פסול. שהתקיעה בזהב ולא בשופר : לכך מאריך בשופר. תירוצא הוא : וממילא כו'. דמה לי סוף בלא תחילה ומה לי תחילה בלא סוף ומשום דבעי לאותובי אתרוייהו דייק הך דיוקא : תקע בראשונה. בפשוטה שלפני התרועה : ומשך בשניה כשתיים. לפי שהיה צריך לתקוע כאן ב' תקיעות רצופות אחת לפשוטה לאחריה דמלכיות ואחת לפשוטה לפני דזכרונות : בור ודות. חדא נינהו אלא שהבור בחפירה והדות בבניין על הקרקע צישטרנ"א בלע"ז : פיטס. חבית גדולה פונטיין בלע"ז : מחד גברא. דומיא דזכור ושמור : הא לא דמיא. הא מילתא דשופר לא דמיא אלא לסיפא : י' קורין. וי' קולות יש כאן שאי אפשר להם לצמצם דיבורם בתיבה אחת שלא יהא אחד לאחור ואחד לפנים : דחביבה עליה. חדשה היא לו : התורה חסה. דכתיב (ויקרא יד) וצוה הכהן ופנו את הבית שלא יטמאו כלי חרס שבתוכו שאין להם טהרה במקוה : למיעבד עובדא. בחצוצרות ושופר : מקום שיש שופר. כגון ר"ה ויובל : מקום שיש חצוצרות. כגון תעניות : וכך הנהיג. כמשנתנו שופר וחצוצרות : בשערי מזרח ובהר הבית. חדא מילתא היא בשערי מזרח בהר הבית וי"א בשערי מזרח בעזרת נשים : מתני' שופר שנסדק ודבקו. בדבק שקורין גלו"ד : פסול. דהוה ליה כשני שופרות :

---

ב

-

כז

דף

גמ' העמידו על גלדו. גלד דק : מבפנים פסול. שהתקיעה בזהב : אם קול חיצון שמע לא יצא. דאיכא מחיצות הפנימי מפסקת התקיעה : ככתונא.



כהפיכת חלוק לעשות פנימי חיצון: **שקיצר את הרחב**. ברותחין: **והעברת**. דרך העברתו כדרך שהאיל מעבירו בראשו בבהמה מחיים: דיבק שברי שופרות כו': **במינו כשר**. אם אינו מעכב את התקיעה: **נסדק**. כולו וכן נסדק לרחבו כל רחבו להקיפו: **אם נשתייר בו**. מן מקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר חשיב ליה כמאן דאשתקיל כוליה והוה ליה ארוך וקצרו: **צרור**. לשון יבש רו"י"ש בלע"ז: **קדחו**. נקבו וקס"ד נקב הנחת פה קאמר: **שקדחו בזכרותו**. כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב את הזכרות: **אותן העומדין בבור יצאו**. שהן קול השופר לעולם שמעו: **איכא דרמי להו מירמא**. יש תלמידים שאין שונין להא דרב הונא בענין לא שנו לפרושי מתניתין אלא רמו מירמא מתניתין וברייתא אהדדי ועלה קאי רב הונא ומשני:

---

א

-

כח

דף

**שמע מקצת התקיעה בבור כו'**. קא סלקא דעתך דהכי קאמר היה עומד הוא בשפת הבור וחבירו תוקע בבור ויצא לחוץ בחצי התקיעה ואשמעין הכא דבקצת נמי יוצא: **קודם עמוד השחר**. לאו זמניה הוא כדאמרין במסכת מגילה (דף כ:): כל היום כשר לתקיעת שופר ויליף טעמא מיום תרועה יהיה לכם יום ולא לילה: הכי גרסינן למימרא דסבר רבא דכי שמע איניש סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא כו': **תקע בראשונה**. פשוטה שלפני תרועת המלכיות: **ומשך בשניה**. בפשוטה של אחריה כשתים ונתכוין לצאת בה אף ידי פשוטה שלפני תרועת הזכרונות שעתיד עליו לתקוע תיכף לזו: **אם קול שופר שמע**. בלא קול הברה יצא: **אם קול הברה שמע**. עם קול השופר לא יצא: **בתוקע ועולה לנפשיה**. ואין אחר עמו לצאת בו אלא תוקע ועולה הוא דלדידיה תחילתה וסופה בהכשר דבתחילה הוא והשופר בבור ואמרן לעיל ((דף כז:)) אותן העומדים בבור יצאו: **של עולה**. ותלשו מחיים דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרניה שהכל לכהנים כדאמרין במנחות (דף פג.) ובזבחים (דף פו.) נאמר לו יהיה בעולה ונאמר לו יהיה באשם מה אשם עצמותיו מותרין אף עולה עצמותיה מותרין: **שלמים לאו בני מעילה נינהו**. דאין מעילה בקדשים קלים אלא באימורים ולאחר זריקה

כשהובררו לחלק גבוה: **לא ליהנות ניתנו**. לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו: **בשופר של ע"ז**. ששימשו בו לע"ז ונאסר בהנאה כדתניא במסכת ע"ז (דף נא:): אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר: **ואם תקע יצא**. דמצות לאו הנאה נינהו: **כתותי מיכתת שיעוריה**. דהא לשריפה קאי וכשרוף דמי ושופר בעי שיעור כדאמרינן לעיל (דף כז:): כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן: **מותר לתקוע לו**. טעמא דכולהו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו: **חבירו מזה עליו בימות הגשמים**. שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה ומצות לא ניתנו ליהנות: **אבל לא בימות החמה**. דאיכא הנאת הגוף: **שכפאווהו פרסיים**. ואע"ג שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה בליל ראשון של פסח יצא: **התוקע לשיר**. לשורר ולזמר כך שמעתי מפי מורי הזקן וביסודו של מורי רבי יצחק בן יהודה ראיתי התוקע לשד להבריח רוח רעה מעליו: **פשיטא**. דזאת אומרת כן: **מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכל**. ונהנה באכילתו הלכך לאו מתעסק הוא שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן (כריתות דף יט:): המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה:

---

**ב**

-

**כח**

**דף**

**קא משמע לן**. דאע"ג דמתעסק הוא יצא דמצות אין צריכות כוונה: **זמן המקרא**. של קריאת שמע והוא היה קורא בתורה פרשת שמע: **קורא להגיה**. אף קרייה אין כאן אלא מגמגם: **דקא מנבח נבוחי**. ואינו תוקע כשיעור תקיעה המפורש במשנתנו בפי אחרון (דף לג:): **אלא מעתה**. דשאין מתכוין למצוה כמתכוין דמי: **הישן בשמיני בסוכה**. שלא לשום מצוה: **ילקה**. שהרי מוסיף על מצוה ועובר משום בל תוסיף: **מצות אין עובר עליהן**. בבל תוסיף אלא בזמן כגון חמשת המינין בלולב וה' טוטפות בתפלין חמש ציציות בטלית אבל תוספת יום על ימים או שעה על שעה אין זה מוסיף: **בשלא סיים**. אלא הוסיפה באמצע: **והא סיים קתני**. בברייתא: **הניתנין במתנה אחת**. כגון דם בכור שנתערב בדם בכור חבירו או בדם מעשר: **ינתנו מתנה אחת**. והרי יש בה משניהן ועולה לשניהן: **מתן ארבע**. שלמים ואשם ועולה ותודה: **דלמא קסבר רבי יהושע כו'**. ומתרתי הנך ממתני' ומברייתא איכא לאותובי לרבא: **אנן**

**הכי אמרינן.** אנן דמייתנין סייעתא מהא דטעמא משום דאי הדר מתרמי ליה כו' הכי קאמרינן ליה לרב שמן : **מאי טעמא שבק מתניתין כו'.** שבק מתניתין הניתנין במתנה אחת משנה היא בשחיטת קדשים : **לותיב ממתניתין.** דאלימא לאקשוויי : **לא סגי דלא יהיב.** אי הדר מתרמי ליה דקדשים לא מפסיד : **לצאת לא בעי כוונה.** דבלאו מתכוין יוצא ידי חובתו : **לעבור בעי כוונה.** שיתכוין לשום מצוה ואי לא לא עבר : **והא מתן דמים כו'.** שאין מתכוין בשאר מתנותיו לשם בכור וקאמר רבי יהושע הרי הוא עובר על בל תוסיף :

א

-

כט

דף

**איכוון ותקע לי.** תתכוין לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתי : **משמיע בעי כוונה.** להוציא השומע : מתני' והיה כאשר ירים משה ידו וגו' : **גמ' ועבדים משוחררין.** אבל עבדים לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה : **וטומטום ואנדרוגינוס.** שמא זכר הוא : **מי שחציו עבד.** משום צד חירות שבו : **טומטום אינו מוציא את מינו.** טומטום כמותו שמא תוקע זה נקבה וחבירו זכר : **אנדרוגינוס מוציא מינו.** אנדרוגינוס כמותו דאי בתר זכרות אזלת שניהם חייבין ואי בתר נקבות אזלת שניהן פטורין : **מי שחציו עבד כו'.** דלא אתי צד עבדות דמשמיע ומפיק צד חירות דשומע : ה"ג כהנים ולוים מקדישין לעולם וגואלין לעולם זו היא גירסת רבינו יצחק הלוי ושאר רבותי גורסין מוכרין לעולם וגואלין לעולם ושתייהן משניות הן במסכת ערכין (דף כו : ודף לג :) ובין מקדישין ובין מוכרין תרוייהו משנה יתירה נינהו אלא איידי דתנא התם גבי ישראל (שם דף כד.) אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלין אחר היובל פחות משנה תנא גבי כהנים מקדישין וגואלין ואידי דתנא גואלין ומקדישין גבי הדדי תנא נמי גבי גואלין דמכירה מוכרין לעולם והכי מוקים במסכת ערכין (דף כז.) ומהו גואלין לעולם לפי שנאמר בישראל במוכר בית בערי חומה (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נחלט אבל בלוים גאולת עולם תהיה ללוים ולפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (שם) במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מותר לגאול פחות משתי שנים אבל לויים גואלין מיד לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה (שם כז) ואם לא יגאל את השדה בעלים ומכר גזבר

את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא יוצאה לכהנים ביובל הלויים גואלין לעולם והאי דאמרי הכא ליתנהו במצות יובל קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין יובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא כדרך שמפקיע מיד ישראל: קמ"ל גרסי' ולא גרסינן נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות כו' דהא ודאי איתנהו בין שלקחו הם מישראל מחזירין ביובל דלא נפקי לויים מכלל כל מצות והדינן בין שלקחו ישראל מהן מן האלפים אמה שניתנו לחוץ לעריהם יוצא ביובל ואפי' בתי ערי חומה שאין חוזרין לישראל ביובל חוזרין להם דכתיב (שם כה) ואשר יגאל מן הלויים וגו': **אע"פ שיצא מוציא**. שהרי כל ישראל ערבין זה בזה למצות: **חוץ מברכת הלחם והיין**. ושאר ברכת פירות וריחני שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאינו חובה על האדם לא ליתנהו ולא ליבריך:

---

## **דף** - **כט** - **ב**

**ברכת הלחם**. של אכילת מצה שמברכין (לפני) המוציא: **וברכת היין**. שמברכין לפני קידוש: **מהו**. על אכילת מצה ומקדש ישראל לא תיבעי לך דחובה נינהו ומפיק אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מאי: **כיון דחובה היא**. אכילת מצה חובה עליו וכן קידוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק: **או דלמא**. בברכת ההנאה לאו חובה למצוה אתיא שאף בכל ההניות היא נוהגת: **לא יפרוס**. ברכת המוציא כדאמרינן לעיל שאינה חובה עליהם לא יאכלו ולא יברכו:

---

## **פרק** - **רביעי** - **יום** - **טוב**

מתני' יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין.

בגמרא מפרש לה: **אבל לא במדינה**. לא בירושלים ולא בגבולין: **אלא ביבנה**. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכל מקום שגלתה סנהדרין אבל לא בבית דין של עשרים ושלשה: **ועוד זאת היתה ירושלים**. בעודה בבנינה יתירה בתקיעת שבת על יבנה: **שכל עיר שרואה**. את ירושלים: **ושומעת ויכולה לבא כו'**. מפרש בגמרא מאי תנא דקאמר ועוד: **גמ' זכרון תרועה**. ולא תרועה ממש אלא מקראות של תרועה יאמרו: **מלאכה היא**. בתמיה: **גזירה שמא יטלנו וכו'**. ובמקדש לא גזור דאין איסור שבות דרבנן במקדש: **והיו כל הערים**. שסביבות יבנה: **מתכנסים**. לשם לשמוע תקיעה משלוחי בית דין לפי שהיו רגילין כן בירושלים: **בני בתירה**. גדולי הדור היו: **נדון**. אם יש לגזור אף במקום בית דין שמא יטלנו: **ואין משיבין לאחר מעשה**. גנאי הוא שנוציא לעז טועים על עצמינו: **בית דין דאקראי**. לתנא קמא תקעינן ותנא דאמרו לו סבר אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע דומיא דיבנה:

---

א

-

ל

דף

**ועם בית דין**. הוא דתקעינן: **אלא דאילו בירושלים**. תוקעין בשבת יחידים שאינן שלוחי ב"ד והא מילתא חסרה ממתניתין ומיבעי לן לתרוצה הכי: **בין בזמן בית דין**. עד שש שעות שהיו בית דין יושבין: **בין שלא בזמן בית דין**. שהלכו לבתיהן: **איכא דמתני לה וכו'**. מאי ועם בית דין (בפני ב"ד) דקאמר רב הונא בזמן ב"ד דהא ליכא לפרושי האי ועם ב"ד בפני ב"ד דהא בכל ארצכם כתיב (ויקרא כה): **ובר"ה לא היו תוקעין**. כשחל להיות בשבת אלא בב"ד הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את החדשים ורבי אליעזר היא: **כי מסיים שליחא דציבורא כו'**. ואף ביי"ט שחל להיות בשבת דלהכי נקט יבנה: **אלא לאו דאילו ביובל תוקעין**. היחידים בין בזמן בית דין כו': **לא לעולם בזמן ב"ד**. והכי קאמר ביובל כל יחיד ויחיד תוקע בזמן ב"ד אפי' שלא בפני ב"ד ובר"ה בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא: **איתמר נמי**. כרב הונא: **אין תוקעין**. יחידים ביוה"כ ביובל אלא בזמן שב"ד יושבין במקומן והתוקעין תוקעין בכל העיר: **ננערו לעמוד**. נעקרו ממושבם כדי לעמוד ולילך: **מתני' בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה**. דכתיב (שם כג) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ובמדינה יום אחד דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום

הראשון: **ושיהא יום הנף כולו אסור**. יום הנפת עומר כולו אסור לאכול מן החדש ומדאורייתא משהאיר מזרח מותר כדאמרין במנחות (דף סח.) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד הביאכם וגו' הא כיצד בזמן הבית עומר מתיר ובזמן שאין עומר עצם היום מתיר: **גמ' כי אעלה ארוכה לך וגו'**. סיפיה דקרא ציון היא דורש אין לה: **מאי טעמא**. גזר עליה: **דאיבני אימת**. שיהא לנו לחוש עכשיו לכך: **הרי האיר מזרח התיר**. דהא לא היה מזבח: **אלא דאיבני בחמיסר**. שהיה שהות לקצור במוצאי י"ט ולהביאו למחר כמצותו: **מחצות היום ולהלן לישתרי**. השתא ולא לגזור עליה רבן יוחנן אלא עד חצות היום ואי נמי מהרה יבנה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו מחצות היום ולהלן השתא נמי ניכול שפיר אכלי ואפי' הרחוקים מירושלים שלא ראו הקרבתו יש להם לסמוך דודאי קרב כבר דאמר מר הרחוקין היו מותרין בזמן הבית מחצות היום ולהלן כו': לא צריכא דאיבני סמוך לשקיעת החמה דחמיסר אי נמי דאיבני בלילה. רבן יוחנן חושש לשמא יבנה לשקיעת החמה או בליל ששה עשר בחצי הלילה או סמוך לבקרו שלא יהא שהות לקצירתו והבהובו באבוב של קלאין וטחינתו והרקדתו והקרבתו עד חצות ואי הווי רגילי למיכל חדש מחצות היום בזמן הזה אתי למיכל נמי ההוא יומא הכי ועבדי איסורא ואם תאמר היכי משכחת לה דאיבני בחמיסר ביי"ט ודאיבני בליליא והא קיימא לן במסכת שבועות (דף טו.): דאין בנין בהמ"ק לא ביי"ט ולא בלילה הני מילי בנין בידי אדם אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא:

---

## דף - ל - ב

**בשיטת ר' יהודה אמרה**. דאמר מן התורה אסור כל היום בזמן הזה דקסבר עד ועד בכלל: א"ר יהודה גרסי' ולא גרסי' אמר לו ר' יהודה שהרי לא ראהו מימיו אבל תמה בדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי ואמר מה חידוש חידש ר' יוחנן בן זכאי והלא מן התורה אסור: **מדרבנן קאמר**. כלומר הוא בא לגזור עליו משום ההוא טעם דלעיל דשמא יבנה: **דרש והתקין**. דרש להם המקרא והתקין שינהגו איסור לפי שעד עכשיו היה היתר בדבר משקרב העומר שהעומר מתיר: מתני' בראשונה היו מקבלין עדות החדש כו': **הלויים בשיר**. בגמרא מפרש: **נוהגים אותו היום קודש**.

בר"ה קאי דמשחשכה לילי עשרים ותשעה נהגו בו קודש שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו ב"ד ונמצא שהלילה הזה ליל י"ט הוא וכן למחר כל היום עד המנחה ואם באו עדים קודם המנחה ב"ד מקדשים את החדש ונודע שיפה נהגו בו קודש ואם מן המנחה ולמעלה באו אע"פ שאין ב"ד מקבלין אותן לקדשו היום ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר אעפ"כ גומרים אותו בקדושה ואסור במלאכה דלמא אתי לזלזולי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום ויאמרו אשתקד נהגנו בו קודש חנם ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול: **גמ' ה"ג מאי קלקול קלקלו הלויים כו'.** ולא גרסינן ת"ר: **הכא תרגימו.** בבבל: **שלא אמרו שירה כל עיקר.** בתמיד של בין הערבים לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו שמא עוד סוף העדים לבוא היום ושיר של י"ט יש לומר או לא יבואו ונמצא שהוא חול אבל בתמיד של שחר אין ספק שמתוך שברוב השנים אין העדים באין קודם תמיד של שחר וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש לא תקנו שיר של י"ט שחרית בר"ה כדתני לקמן תמיד של ר"ה שחרית קרב כהלכתו אבל לתמיד של בין הערבים תקנו שיר של י"ט שכבר באו העדים לפיכך אותה שנה שנשתהו לבא לא ידעו מה יאמרו: **פוק תני להו.** לבני בבל האומרים לא אמרו שירה כל עיקר שנה להם ברייתא זו שממנה ילמדו שאמרו שיר של חול: **קרב כהלכתו.** אומרים הלויים על נסכיו שיר של חול כמשפט היום כמו שאנו שונים במסכת תמיד (פ"ז משנה ד) השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש ביום הראשון כו': **הריעו לאלהי יעקב.** וכל המזמור והוא שיר של חמישי בשבת בשחרית בחול ואומרין אותו על מוספי ר"ה לפי שהוא יום תרועה: **קול ה' יחיל מדבר.** כדי להזכיר בר"ה זכות קול שופרות של מתן תורה: **ואם חל ר"ה בחמישי בשבת.** ובאו עדים קודם תמיד של שחר: **לא היו אומרים שחרית.** שיר של חול דהיינו הרנינו מפני שחוזר וכופלו שניה במוסף: **הפרק.** המזמור: **הסירותי מסבל שכמו.** משום דבר"ה יצא יוסף מבית האסורים: **ואם באו עדים.** בחמישי בשבת אחר תמיד של שחר דבשעת שיר של תמיד לא היו יודעין אם יתקדש היום וי"ל הסירותי או שמא חול הוא ושירו הרנינו יאמרו [הרנינו] מספק ויחזרו ויאמרו אותו במוסף ונמצא שכפלוהו: **אע"פ שהפרק שלו אומרו וכופלו.** אע"פ שהפרשה של מזמור זה תהא אמורה וכפולה היום:

**שאני התם דשירה דיומיה היא.** דלעולם כל היכא דמסתפקא מילתא כגון במנחה דאי היום קודש לא שייד למימר דחול ואי הוא חול לא שייד למימר דקודש לא אמרינן כלל והכא היינו טעמא דאמר שירה דחול בחמישי בשבת דשירה דיומיה היא שיר הראוי ליאמר היום הוא ואפיי בראש השנה נאמרת שירת החול בכל תמידי השחר אלא בחמישי בשבת היו מחלפין אותו משום כפילה הלכך כי מסתפקא לן משום ספק כפילה לא מבטלינן שיר של תמיד : **לה' הארץ**. כל המזמור : **שקנה**. שמים וארץ : **והקנה**. תבל ליושבי בה כלומר קונה כדי להקנות : **ושליט בעולמו**. יחידי שלא נבראו המלאכים עד יום שני : **שחילק מעשיו**. הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים ונתעלה וישב במרום דוגמת שכנו בעירו והר קדשו : **שגילה ארץ**. מקום מצב עדתו שנאמר (בראשית א) ותראה היבשה בשלישי נאמר : **שברא חמה**. ברביעי : **שברא עופות ודגים לשבח לשמו**. כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם : **ליום שכולו שבת**. שעתיד העולם להיות חרב ואין אדם וכל המלאכות שובתות על אותו יום אומרים שיר של שבת : **מה ראה ר' עקיבא לחלק בין הפרשיות הללו**. שכל ששת ימים נאמרין הפרקים הללו על שם שעבר ושל שבת על שם להבא : **וקא מיפלגי בדרב קטינא**. ר' נחמיה לית ליה דרב קטינא אלא דאביי הלכך ליכא למימר על שם יום אחד שכולו שבת דהא תרי נינהו : **במוספי דשבתא**. מאי שיר אמרי : **הזי'ו ל'ך**. פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים הראשון האזינו השני זכור ימות עולם השלישי ירכבהו על במותי ארץ הרביעי וירא ה' וינאץ עד כאן ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק החמישי לולי כעס אויב אגור הששי כי ידין ה' עמו : **כדרך שחלוקין**. פירקי השירה הזאת כאן : **כך חלוקין בבית הכנסת**. כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה והשביעי קורא מן השירה ולהלן : **אז ישיר**. שירת הים עד מי כמוכה : **ומי כמוכה**. עד סוף השירה : **ואז ישיר**. ישראל דעלי באר (במדבר כא) : **כולהו בחד שבתא אמרי להו**. הלויים והיו חולקים הפרקי' בנעימת הקול להפסיק ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות : **או דלמא**. כל פרק ופרק לשבת אחת פרק אחד : **עד שהראשונה**. שירת המוספין חוזרת חלילה פעם אחת : **שנייה**. שירת המנחה של תמיד הערבים : **חוזרת שתיים**. דהתם שית פירקי והכא תלתא : האזינו בשבת אחת זכור בשבת שניה וכן כולם : **עשר מסעות כו'**. משום דאיירי מתניי בתקנות של יבנה נקט לה הכא למימר ששם גלתה סנהדרין בימי רבן יוחנן שהיה גלות



ראשונה שגלו מירושלים: **נסעה שכינה**. להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו: **מכפרת**. שהיתה רגילה לשכון שם נסתלקה על אחד מן הכרובים שעשה שלמה העומדין בארץ אחד לצפון הארון ואחד לדרום: **ומכרוב למפתן**. הבית: **וממפתן הבית לחצר**. לעזרה בין האולם ולמזבח: **ומחצר למזבח**. החיצון: **וממזבח לגג ומגג לחומת העזרה ומחומה לעיר**. לירושלים: **ומעיר להר**. הזיתים וכל סלוקים הללו לפי שבקושי היה מסתלק ומצפה שישובו: וירכב על כרוב לא גרסינן דההוא ביציאת מצרים קאמר והכי גרסינן מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן דכתיב ונועדתי לך שם וגוי וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית למדנו שתחילת עיקר שכינה היתה על הכפרת ובימי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב ושהתה שם כמה ימים כדכתיב מעל הכרוב אשר היה עליו (ומשם) למפתן: **וימלא הבית וגוי**. ביחזקאל כתיב אחר סילוק מן הכרוב אל המפתן: **נצב על המזבח**. ואע"ג דהאי קרא עמוס קאמר ליה ועמוס מקמי יחזקאל דורות הרבה היה מתנבא על העתיד ועל כרחך סילוקו כסדרן היו דרך יציאת חוץ: **טוב לשבת על פנת גג**. מאשת מדנים ובית חבר על השכינה אמרו שלמה המלך טוב לה להסתלק אל גג משבת עם אשת מדניי כנסת ישראל שהעמידה צלם בהיכל ובית חבר בית שחברו בו את הסמל עם השכינה: **טוב לשבת בארץ מדבר**. סיפיה דקרא מאשת מדנים [וכעס]: **עד אשר יאשמו**. שיחזיקו את עצמם אשמים: **ומנוס אבד מנהם**. מעוזם נסתלק מהם: **מלשכת הגזית לחנויות**. חנויות עשו להם בהר הבית וישבו שם לומר שלא דנו דיני נפשות דחזו דנפיש רוצחים כדאמריי בסנהדרין (דף מא.) וכל הנך גליות דסנהדרין דבית שני קאמר ומסעות דשכינה בבית ראשון קאמר:

---

**ב**

-

**לא**

**דף**

**ומיבנא לאושא**. כשהיה הנשיא דר בו כיון שהיתה סנהדרין עמו וכשמסתלק הוא או בנו למקום אחר גולה הישיבה אחריו יבנה בימי רבן יוחנן אושא בימי רבן גמליאל וחזרו מאושא ליבנה ובימי רבן שמעון בנו חזרו כדתניא לקמן בפרקין (דף לב.) וכשקידשו בית דין כו': בית שערים וציפורי וטבריא כולן בימי רבי הוו כדאמריי (סנהדרין דף לב:) אחרי רבי לבית שערים ושוב כשחלה הוליכוהו לציפורי כדאמרינן בכתובות (דף

קג:) ובטבריא היה בימי אנטונינוס: **וטברי' עמוקה מכולן**. שפלים היו אז מכל המסעות שגלו: **שש גלות**. השח חדא ישפילנה תרי ישפילה תלת עד ארץ ארבע יגיענה חמשה עד עפר שש דמצי למימר ישפילנה עד ארץ ולעפר: מתני' אמר רבי יהושע בן קרחה כו' שאפילו ראש בית דין בכל מקום. שנצרך לפרוש ממקום הוועד למקום אחר שהרי עיקר החדש תלויה בו כדתנן בפרקין דלעיל (דף כד.) ראש ב"ד אומר מקודש וילפינן מקראי: **לא יהו**. צריכין עדי החדש להלך אחריו: **אלא למקום הועד**. של ישיבה ילכו וסנהדרין יקדשוהו בלא ראש ב"ד: **גמ' פתיחא**. שטר שמתא: **דא"כ**. אם אתה מטריחן: **אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן**. שנושאים כפיהן ובמסכת סוטה מפרש טעמא בפרק ואלו נאמרין (דף מ.): **שית דהאי פירקא**. חדא האי וחמש דמתני' התקין שיהו תוקעין ושיהא לולב ניטל שבעה ושיהא יום הנף כולו אסור ושיהו מקבלין כל היום ושלא יהו עדים הולכין אלא למקום הוועד: **וחדא דפירקא קמא**. (דף כא:) שלא יהו מחללין אלא על ניסן ותשרי בלבד: **צריך שיפריש רובע לקינו**. רובע שקל דהיינו חצי דינר והן דמי קן כדתנן (כריתות דף ח.) עמדו קינין בו ביום ברבעתים שהגר חייב בקרבן כדתניא (שם דף ט.) ככס כגר יהיה כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים והזאת דמים דכתיב ויקח משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאה בלא טבילה והרצאת דמים דכתיב וחצי הדם זרק על המזבח אף הם לא יכנסו אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו' במסכת כריתות בראש פרק ארבעה מחוסרי כפרה (שם) מסיק מילתא דסגי ליה בעולת העוף הלכך יפריש רובע לקינו שמא יבנה בית המקדש בימינו ויקריבנו: **מפני התקלה**. דלמא אתי לאתהנויי מיניה: **היה עולה לירושלים**. הפירות עצמן אע"ג דמן התורה בין מעשר שני בין כרם רבעי נפדים ומתחללים בפסיעה אחת חוץ לחומה רבנן גזור בכל מהלך של יום אחד שיעלום ויאכלום שם כדי לעטר שוקי ירושלים: **במזרח לוד**. היינו בין לוד לירושלים שהרי ירושלים למזרחה של לוד היא: **להפקירו לעניים**. שישאו שם פירות ויאכלום שם שהיה עליו טורח להעלותן: **והתירוהו**. לפדותן ולהעלות הדמים דכיון דחרבה ירושלים לא חשו לה חכמים לעטרה מעתה: **מי הוה לשון של זהורית מלבין**. בימים שהיה רבן יוחנן מורה הוראות ומתקן תקנות: **ותנן משחרב בהמ"ק התקין**. תקנות אלמא לאחר החורבן היה שנה או שתים וכיון דארבעים שנה קודם חורבן לא הלבין הלשון ביום הכפורים נמצא שלא הלבין בתוך שנותיו האחרונים שלימד בהם לאחרים ותיקן תקנות:

**וקבעיה בשמיה**. למנותה עם שאר תקנותיו ולהכי תנא תשע תקנות: מתניי סדר ברכות אומר אבות וגבורות כו' וקדושת היום ותוקע כו'. דמצוה בשלש תקיעות של שלש שלש כדתניא לקמן בפירקין (דף לג:): **גמ' רחמנא אמר אידכר**. כדתניא בברייתא לקמן: **לימא תשע דהואיל ואשתני**. מלכיות מזכרונות לענין תקיעה שאין תוקעין בהן אשתנו נמי לפחות מהן: **בני אלים**. לישנא דתקיפי כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז): **הבו לה'**. הזכירו לפניו האיתנים: **מפני מה לא נאמר שבתון שבות שהרי פתח בו הכתוב תחילה**. והוא בא להזהיר על המלאכה שהיא עיקר וכך יפה לדרוש הואיל והוא ראשון במקרא והשביתה ראשונה לכולם: **אני ה' אלהיכם**. דלעני ולגר תעזוב וסמיך ליה בחדש השביעי זכרון תרועה: **אני ה' אלהיכם**. הוא לשון אני אדון לכם: **אף כאן באמצע**. והיום תשע ברכות הן ואומרה בחמישית: **ירד רבי יוחנן בן ברוקא לפני התיבה**. לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך קתני ירד: **כר' יוחנן בן נורי**. דמתניתין: **לא כך היו נוהגין ביבנה**. בימי אבא כשהיתה סנהדרין שם: מתניי אין פוחתין מעשרה מלכיות כו': **גמ' הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר**. הנך דהללו אל בקדשו: **כנגד עשרת הדברות**. דכתיב בהו נמי שופר ולא שמעתיה אלא ראיתיה ביסוד רבינו יצחק בן יהודה: **עשרת מאמרות שהעולם נברא בהן**. בראש השנה: **בראשית נמי מאמר הוא**. ואף על גב דלא כתיב ביה ויאמר יהי שמים כמאן דכתיב דמי דבאמירה נמי איברי ולא בידים דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו: **היכי קתני**. האי דר' יוחנן בן נורי האי מכולם דקאמר אמאן קאי אתורה נביאים וכתובים קאי דהא מכולהו אמר כדתנן מתחיל בתורה ומשלים בנביא והכי קאמר אם אמר שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים מכל אחת ואחת יצא ולא פליג אדרבנן אלא אחדא דאינהו אמרי עשרה ואיהו אמר תשעה: **או דלמא**. האי ג' ג' אמלכיות וזכרונות ושופרות קאי שלש למלכיות ושלש לזכרונות ושלש לשופרות דהוו להו אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים: **לא יפחות משבע וכו'**. ואי סלקא דעתך שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים לכל אם כן שבע נמי שבע מן התורה ושבע מן הנביאים ושבע מן הכתובים הוה ליה רבי יוחנן בן נורי מוסיף: מתניי אין מזכירין זכרון כו':

גמ' דרבים אתו מינה. בההיא פקידה: רבי יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתיים. מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממניינא: זמרו למלכנו. לא קא חשיב רבי יהודה דלא אמליכתיה אלא על אומה אחת: ושון במלך אלהים כו'. דלא מנינן ישב על כסא קדשו בלשון מלכות: אינו אומרה אלא עם הזכרונות. תרועה לאו לשון שופרות הוא עד דמזכיר שופר בהדיא: ומתחיל בתורה ומשלים בנביאים. והכתובים בינתיים: היו משלימין בתורה. דהוו להו ארבע מן התורה שלש בתחלה ואחת בסוף: ואנן בעינן עשר. וארבע מהן תורה דקאמר רבי יוסי משלים בתורה: מתני' העובר לפני התיבה כו' השני מתקיע. המתפלל תפלת מוספין מתקיע: גמ' בשעת גזרת המלכות שנו. אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירוה לתקוע במוספין: מתני' שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו וכו' ואין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום לשמוע תקיעה: ואין חותכין אותו. מפרש בגמרא: אם רצה ליתן לתוכו מים כו'. ולא אמרינן קא מתקן מנא: גמ' השתא דרבנן אמרת לא. איסור תחומין ופיקוח הגל דליכא למגזר אטו דאורייתא אמרת לא: דאורייתא. רוכבין דאיכא למימר שמא יחתוך זמורה ועולה באילן דאיכא למימר שמא יתלוש דאורייתא מיבעיא ויש גמגום בדבר ונראה בעיני דלא גרסינן לה:

ואין חותכים אותו. אם בא לתקנו לא בדבר שהוא משום שבות כלי שאין דרכו לחתוך בו שופרות כגון מגלא שרפ"א בלע"ז דתיקון כלאחר יד הוא ואין בו אלא משום שבות: סכינא. דדרכו בכך והוי מלאכה גמורה: תינוקות הוא דלא מעכבין. דבעי לחנוכייהו: הא נשים מעכבין. דפטורות לגמרי דמצות עשה שהזמן גרמא הוא וכי תקעי איכא בל תוסיף: בני

ישראל סומכין. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכס וגוי וכתוב בההוא ענין וסמך ידו וגוי: **סומכות רשות**. אלמא אף על גב דפטרינהו קרא ליכא איסורא וה"ה למצות עשה שהזמן גרמא:

---

**ב**

-

**לג**

**דף**

---

קטן שהגיע לחינוך. מתעסקין בהן שילמדו וכל שכן שאין מעכבין: **מתעסק הוא דלא**. שאינו מתכוין לתקיעה ואפילו דלאו מצוה אלא מנבח נבוחי או שהיה נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה אבל תוקע לשיר שמתכוין לתקיעה בעלמא יצא: **תנא סיפא נמי מתעסק**. ולעולם השומע מן המשמיע לעצמו שלא נתכוון להוציא את השומעין לא יצא: **מתני' סדר תקיעות שלש כו'**. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות: **שלש של של שלש שלש**. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת: **שלש יבבות**. שלש קולות בעלמא כל שהוא: **תקע בראשונה**. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה: **ומשך בשניה**. תקיעה של אחר התרועה משך כשתים לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו פשוטה שלאחריה דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות: **אין בידו אלא אחת**. דפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן: **מי שבירך**. התפלל תפלת מוספין ובירך תשעה ברכות: **תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים**. תוקע ומריע ותוקע בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות וכן בשביל שופרות: **גמ' תנא דידן קא חשיב דכולהו בני**. והכי קאמר שיעור שלש תקיעות כשלש התרועות: **ותנא ברא קא חשיב דחדא בבא**. שיעור התקיעה כשיעור התרועה ותרוייהו חדא מילתא אמרי: **שברים**. ארוכים מיבבות: **אמר אביי בהא ודאי פליגי**. אע"ג דאוקימנא דברי שא לא פליגי על כרחך בהא סיפא פליגי דלית לשנויי בה מידי והיינו פלוגתא: **דמתרגמינן**. תרועה יבבה ובאימיה דסיסרא כתיב נמי האי לישנא ותיבב: **מאן דאמר שברים סבר גנוחי גנח**. כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן: **ילולי יליל**. כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה:

---

**ש**אין תלמוד לומר **בחדש השביעי**. דהא כתב לן בכמה מקומות דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא יוה"כ כתיב: **והעברת**. פשוטה משמע העברת קול אחד: **ביוה"כ תעבירו**. הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבא בינתים: **ומנין שלש של שלש שלש**. מנין דהנך פשוטה לפנייה ולאחריה ותרועה באמצע עבדין תלתא זימני למלכיות חדא ולזכרונות חדא ולשופרות חדא: **ת"ל**. תרועה תלתא זימני לכל אחת פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה: **ומנין ליתן את האמור של זה בזה כו'**. לפי ששלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים נאמרו בראש השנה והאחת ביובל מנין ליתן האמורות בראש השנה ביובל וליתן האמורה ביובל בר"ה שיהו כאן וכאן שלש: **שביעי שביעי לג"ש**. נאמר בר"ה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי: **ותנא מעיקרא אייתי בהיקישא**. ללמוד זה מזה מניין שבשופר ופשוטה לפנייה ולאחריה גמר ר"ה מיובל בהיקישא דאין ת"ל בחדש השביעי אלא להקיש כל תרועות של חדש השביעי שיהו שוות: **ולסוף גמר בג"ש**. ליתן האמור של זה בזה הא נמי תיתי בהיקישא דאי כדכתיבן שיהו שתים בר"ה ואחת ביובל אין תרועות של חדש השביעי שוות: **ה"ק אי לאו ג"ש**. אי לא נאמרה ג"ש זו למשה מסיני לדונה הייתי מביא הכל בהיקישא כלומר מעצמו: **והאי תנא מייתי לה ממדבר**. שתהא פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה: **תקיעה בפני עצמה כו'**. דלא תימא חדא היא והכי קאמר היו תוקעין תרועה אלא ה"ק ותקעתם תקיעה ואחריה הריעו תרועה: **או אינו**. אלא אחת היא והכי קאמר היו תוקעין תרועה: **כשהוא אומר תתקעו ולא תריעו**. מכלל דבמסעות תתקעו ותריעו קאמר ותרועה לא קרי לה תקיעה הרי על כרחך תקיעה בפני עצמה כו': **תלמוד לומר ותקעתם**. והדר תרועה: **שאין ת"ל שנית**. שכבר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני כי הדר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני פשיטא דשנית היא: **תהא תקיעה שניה לה**. והכי קאמר ותקעתם תקיעה שנית לתרועה: ה"ג ושלש תרועות נאמרו בר"ה שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם ושתי תקיעות לכל אחת ואחת מצינו למדין לר"ה שלש תרועות ושש תקיעות שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מד"ת יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אומר אחת מד"ת ושתים מד"ס והעברת שופר תרועה מד"ת שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא וכו': **שתיים**

**מד"ת.** תרי קראי דרוש למניינא כדקתני ואזיל והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מד"ת כלומר מכאן נלמוד שתיים יום תרועה יהיה לכם לא תדרשיה למניינא שהרי לתלמודו הוא בא מופנה לג"ש שדרש תרועה תרועה לג"ש אלא סופרים אמרוה כדי להשוות מלכיות וזכרונות ושופרות לתקיעותיהן: **רבי שמואל בר נחמני אומר כו' מאי לתלמודו הוא בא.** בשלמא חד לג"ש אידך למאי: **לא משמע ליה.** למדרש מיניה פשוטה לפנייה: **דרך העברתו.** למעוטי הפכו ותקע בו כדאמרן (לעיל דף כז:): **ניעבריה ביד.** ואי לאו דהדר כתביה לא הוה משתמע תעבירו לשון תקיעה: **מספקא ליה.** ועבד תרווייהו: **ודלמא גנוחי הוא.** ואין לך לעשות תרועות יבבות וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה: **ודלמא ילולי היא.** ואין לנו שברים וקא מפסקי שברים דקשר"ק דר' אבהו בין תקיעה ראשונה לתרועה ואין כאן פשוטה לפנייה: **ברישא גנוחי גנח.** גניחות ארוכות קומפלייני"א בלע"ז: **והדר מיליל.** רצידי"ר בלע"ז:

---

**ב**

-

**לד**

**דף**

**תשע תקיעות.** תרועות נמי קאמר: **מתשעה בני אדם כאחד לא יצא.** תרי קלי לא משתמעיי כך פירושה לפי מה שכתוב בספרים ולאן מלתא היא דהא אוקימנא (לעיל דף כז:). תרי קלי מתרי גברי משתמעיי וה"ג לה בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד יצא ואפי' בסירוגין ואפילו כל היום כולו ולא גרסינן תקיעה מזה ותרועה מזה יצא דהיינו רישא ואי גרסינן לה הכי הוא דגרסי' מט' בני אדם כאחד תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפי' בסירוגין כו': **אם שהה.** בסירוגו כדי לגמור את כולו חוזר: **לדידי לא סבירא לי.** מה שהפסקת דאית ליה לר' יוחנן במסכת ברכות (דף כד:): היה קורא קריאת שמע והגיע למבואות מטונפות מניח ידו על פיו וקורא ולא סבירא לי נמי דמשום שהה יהא צריך לחזור: **לדידך דסבירא לך.** ואתה חולק עלי בשתיהן דכיון דקא בעית מהו לגומרה מכלל דסבירא לך סירוגין מעכבי קרייה ומבעיא לך בכמה הוי סירוגין: **תקיעות.** וברכות דעלמא כגון תעניות אין מעכבין זו את זו אם בירך ולא תקע: מי שבירך כו': **כי נהירנא לך.** לסימן שסיימתי הברכה: **אלא בחבר עיר.** חבורת צבור אבל יחיד מברך את כולו ואח"כ תוקע תשע תקיעות: **דהא ודאי והא ספק.** ודאי הוא לו שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל

ש"צ ויוציאנו ידי חובתו ואם ילך אצל התוקעין שמא כבר עמדו והלכו לביתם: כשם שש"צ וכו': **למה צבור מתפללים**. בלחש: **מודים חכמים**. אחר שנחלקו חזרו והודו: **אמר ליה**. ר' חייא לרב דימי: **רבה בר בר חנה נמי**. דמריה דשמעתא הוא: **הכי קאמר**. שנחלקו על רבן יוחנן כשאמר כן:

---

א

-

לה

דף

**כי סליק רבי אבא מימי**. שהפליג בספינה לים וחזר: **בברכות של ר"ה**. לקמן מפרש מ"ש הני: **מאן מודים**. לו בברכות של ר"ה ויוה"כ ר"מ: **והלכה מכלל דפליגי**. דקאמר ר' יוחנן הלכה כרבן [גמליאל] בהך דמשמע מכלל דעמדו במחלוקתן: **רבנן**. שאר החכמים חוץ מר"מ: **אילימא משום דנפיש קראי**. דאיכא דמוספי ר"ה ור"ח ומלכיות וזכרונות ושופרות: **כיון שאמר ובתורתך כתוב**. כלומר כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך: **אין צריך**. לומר מקראות המוספין: **אלא משום דאוושי**. שהרי כאן תשע וארוכות ומטעות דאין הכל בקיאין בהן ורבתי מפרשין להא דרב חננאל במלכיות וזכרונות ושופרות וקשיא לי הא דלא כרבנן ולא כר' יוחנן בן נורי דתנן (לעיל דף לב.) אין פוחתין מעשרה מלכיות וכו': **ושל פרקים**. מועדות: **מתלתין לתלתין**. שהיה מחזר תלמודו כל שלשים יום: **פוטריה כו'**. שש"צ מוציאם: **אינן בכלל ברכה**. ואע"פ שעם שבשדות בכלל ברכה הני דמצו למיתי קמי כהנים ויפנו כהנים אליהם ויברכום והם לא באו אינן בכלל ברכה: **אבל דעיר לא**. משום דלא אניסי ויכולין להסדיר תפלתן: